

Gemeente Dalfsen

‘Licht in de Openbare Ruimte’

*Donker waar mogelijk,
licht waar nodig*

**Opiniepeiling onder burgers
& bedrijven ter voorbereiding
op het nieuwe beleidsplan**

Versie 31 mei 2016

*Opgesteld door Licht en Donker Advies
in opdracht van de gemeente Dalfsen
Foto's door Janneke Boumans Fotografie*

Inhoud

1. Samenvatting van de reacties	3
2. Inleiding	6
3. Respons en profielen van respondenten.....	7
4. Redenen om bewuster te verlichten – reacties van deelnemers	8
5. Verlichting in en rond de eigen straat – reacties van deelnemers	9
6. Beleidskeuzes van de gemeente binnen bebouwde kom	13
7. Beleidskeuzes van de gemeente buiten bebouwde kom	16
8. Beleidskeuzes van de gemeente overige lichtbronnen	18
9. Overige opmerkingen en reacties	21
10. Conclusies en aanbeveling (omgaan met reacties)	22
Bijlage A: Reactie van Veilig Verkeer Nederland afdeling Dalfsen	23
Bijlage B: Toelichting individuele respondenten.....	25
Bijlage C: Vervolganalyse (leeftijd, binnen/buiten kom, kern)	50
Bijlage D: Verslag gespreksavond maatschappelijke partners	56

Bijlage B nummering

Vragen 1 - 5: profiel van de respondent

Bijlage 1 - vraag 6: redenen om bewuster te verlichten

Bijlage 2 - vraag 7: verlichting in uw eigen woonstraat of directe werkomgeving

Bijlage 3 - vraag 8: wensen om verlichting in eigen straat te veranderen

Bijlage 4 - vraag 9: hinder in eigen woon/werkomgeving door andere lichtbronnen

Bijlage 5 – vraag 10: verlichten van achterpaden

Bijlage 6 - vraag 11: keuzes bij vervanging binnen de bebouwde kom

Bijlage 7 - vraag 12: keuzes op het gebied van dimmen

Bijlage 8 - vraag 13: aanlichting van monumenten en kunst door gemeente

Bijlage 9 - vraag 14: keuzes bij vervanging buiten de bebouwde kom

Bijlage 10 - vraag 15: overige lichtbronnen waar veel 'bewust verlichten' winst te behalen is

Bijlage 11 - vraag 16: gemeente informeert/enthousiasmeert andere lichtbroneigenaren

Bijlage 12 - vraag 17: andere eigenaren licht 's nachts uitschakelen (promotie, decoratie)

Bijlage 13 - vraag 18: digitaal beeldend beleidsplan of liever gebruikelijke papieren plan

Bijlage 14 - vraag 19: suggesties, opmerkingen of tips voor de gemeente Dalfsen

1. Samenvatting van de reacties

Dit hoofdstuk biedt een samenvatting van alle reacties in deze opiniepeiling. De hoofdstukken hierna behandelen de beantwoording per vraag. Hoofdstuk 10 biedt conclusies en aanbevelingen. Bijlage A geeft de reactie van VVN afdeling Dalfsen. Bijlage B toont de volledige toelichtingen van alle respondenten (opmerkingen over concrete locaties zijn gebundeld). Bijlage C bevat de resultaten van deelanalyses. Deze zijn ook verwerkt in de samenvatting en in de hiernavolgende hoofdstukken. Bijlage D bevat het verslag van de gespreksavond met maatschappelijke partners.

Over de deelnemers:

1. Er hebben 242 personen deelgenomen aan het onderzoek 90% heeft de vragen over de eigen woonomgeving beantwoord. 84% heeft alle vragen beantwoord.
2. 90% reageerde als inwoner, 10% namens een bedrijf of (maatschappelijke) instelling.
3. 69% van de respondenten woont binnen de bebouwde kom, 31% buiten de komgrenzen. Dit komt overeen met de bevolkingssamenstelling van Dalfsen.
4. 17% is onder de 40 jaar oud, iets minder dan de helft van de respondenten (46%) is tussen de 40 en 60 jaar oud en 37% boven de 60. Dit weerspiegelt niet bevolkingssamenstelling (45% van de inwoners is jonger dan 40, 35% is tussen de 40 en 65, 18% is boven de 65 jaar oud).

Over de respons:

5. Ten opzichte van buurgemeenten met een soortgelijke enquête is er sprake van een goede respons. Een brede groep is bereikt door de online enquête in combinatie met de goed bezochte gespreksavond.
6. Wat betreft de respondenten is er een interessante spreiding aan mensen uit de diverse kernen en van binnen en buiten de bebouwde kom.
7. De gedetailleerde reacties geven een waardevolle set aan informatie voor de gemeente en een beeld op hoofdlijnen van de mening van inwoners.
8. Vanuit wetenschappelijk perspectief is de uitslag niet representatief voor de gehele gemeenschap. Dit is ook nooit de opzet van de enquête geweest. Doel was burgers en bedrijven erbij te betrekken, de kans te geven zich uit te spreken en zo signalen op te vangen, hetgeen goed gelukt is.

Redenen om bewuster te verlichten:

9. Circa 87% van de respondenten vindt verkeers- en sociale veiligheid belangrijk als argument om bewuster te verlichten.
10. 63% van de respondenten onderschrijft het belang van energie/milieu (be)sparen. 53% vindt het voorkomen van lichtverstorend voor mens, natuur en landschap van belang, vergelijkbaar met kostenbesparing (52% vindt dit belangrijk).
11. Meer dan de helft van de respondenten is het dus eens met het gemeentelijke beleid op hoofdlijnen.

Over de verlichting in de eigen woonstraat (of werkomgeving)

12. De tevredenheid over de huidige verlichting is redelijk met 56-72% tevredenheid en 20-31% ontevredenheid. Vragen gingen over felheid, gelijkmatigheid, zicht op de weg en de stoep en de lichtkleur. Het zicht op de stoep scoort het slechtst met 56% van de respondenten tevreden en 21% ontevreden. De oorzaken van ontevredenheid variëren sterk en zijn zeer lokaal. Met toelichtende opmerkingen geven respondenten aan dat er te weinig of juist te veel, te felle, slecht geplaatste of slecht gerichte verlichting is in hun woonomgeving (soms resulterend in hinder in de tuin of op de woning) zie bijv bijlage B.4. De tevredenheid is het laagst in Lemelerveld op alle punten behalve de felheid van het licht. De tevredenheid van mensen woonachtig binnen en buiten de bebouwde kom verschilt niet sterk van elkaar.
13. Bijna de helft geeft aan dat geen verandering nodig is in de eigen woonstraat (46%). Van de andere respondenten wil 28% graag minder licht (6% wil dit de gehele avond en nacht, 22% alleen in de nachtelijke uren van 23-6 uur). 26% wil graag meer licht (17% wil dit de gehele avond en nacht en 9% alleen in de avonduren tot 23 uur). Van de 57 respondenten die méér licht willen komen er relatief weinig uit Dalfsen en relatief veel uit Lemelerveld (zie bijlage C).
14. 76% van de respondenten ervaart geen hinder van lichtbronnen in de eigen (woon)straat. De rest vindt vooral openbare verlichting hinderlijk (18%).

15. Respondenten met een achterpad hebben verschillende meningen: geen licht nodig (13 personen), wel nodig maar alleen avond/ochtend: (22) en wel de hele nacht nodig (19). In de toelichting wordt de optie bewegingsmelder of eigen lamp meenemen/plaatsen genoemd.

Over de verlichting in de bebouwde kom:

16. 89% is het ermee eens dat lantaarnpalen de weg en stoep moeten verlichten maar niet de voorgevel en tuin. Dit past bij de gemeentelijke keuze voor armaturen die gericht verlichten..
17. 74% is het ermee eens dat alleen doorgaande veelgebruikte paden binnen de kom worden verlicht ('want sociale controle is nodig voor veiligheid') maar 22% is het hier niet mee eens. Bij de groep tot 40 jaar oud is 50% het eens, bij de hogere leeftijdscategorieën 73-83%.
18. 65-74% is vóór dimmen op doorgaande wegen, woonwijken, centrum en bedrijventerreinen. Enkelen geven in de nadere opmerkingen (bijlage B.6) aan 20.00 uur te vroeg te vinden voor dimmen in woonwijken. De gemeente heeft een lijst van adressen van respondenten die tegen dimmen in woonstraten zijn. Bekeken kan worden of er wellicht al sprake is van een lage verlichtingssterkte op dit moment wat de mening van de respondent kan verklaren.
19. Drie zaken vallen op (nadere analyse in bijlage C). Van 60-plussers is een kleinere meerderheid het 'eens met dimmen in het centrum' (58%) ten opzichte van 79% bij de lagere leeftijdscategorieën. Respondenten buiten de kom hebben een ruimere meerderheid vóór dimmen op alle gebiedscategorieën, respondenten van binnen de kom hebben een krappere meerderheid vóór dimmen. Respondenten in Lemelerveld zijn minder positief over dimmen op bedrijventerreinen en langs doorgaande wegen dan respondenten uit de andere kernen.
20. 85% van de mensen vindt dat aanlichting van gebouwen en monumenten gedurende de nachtelijke uren of zelfs helemaal uit kan. In Nieuwleusen en Dalfsen willen ongeveer 20% van de respondenten de aanlichting de hele nacht aanlaten staan, in Lemelerveld slechts 5%.

Over de verlichting buiten de bebouwde kom:

21. Cruciaal bij deze vragen is de inleiding dat er in principe niet wordt verlicht buiten de kom. Het grootste deel van de respondenten is het eens met dit uitgangspunt: 79% is het eens met het alléén verlichten voor de verkeersveiligheid, 84% van de mensen is het eens met het markeren van het wegverloop waar nodig. Respondenten van binnen de kom zijn het méér eens (82-100% afhankelijk van de woonkern voor beide vragen) terwijl de meerderheid kleiner is bij respondenten van buiten de kom (62% resp 71% op de 2 vragen, zie bijlage C.)
22. 87% is het ermee eens dat als de huidige verlichting niet aan het beleid voldoet en de gemeente is voornemens wijzigingen aan te brengen, dat dit in overleg gaat met betrokkenen. Verzoek is breed uit te nodigen (ook weggebruikers die geen aanwonende zijn), dat zou kunnen via infoborden langs de weg en andere lokale oproepen.
23. 35% is het ermee eens dat de gemeente buiten de kom geen fietspaden verlicht. 58% is het hier niet mee eens en noemt vooral belangrijke school/werk/sportroutes inclusief de verbindingen tussen de kernen waar ze in ieder geval oriënterende verlichting zouden willen en tevens goed zichtbare belijning. Respondenten tussen de 20-40 jaar oud staan er gemiddeld minder positief tegenover: 25% van deze groep is het eens met het niet verlichten van fietspaden, tegenover 36% bij de overige leeftijdscategorieën. Bijlage B geeft steeds de toelichtingen gebundeld weer waarin respondenten specifieke locaties noemen.

Over overige lichtbronnen naast openbare verlichting:

24. Het overgrote deel van de deelnemers (87%) steunt de gemeente in haar keuze om lichtbroneigenaren te informeren en enthousiast te maken over bewust verlichten. Bijna een derde van de mensen vindt dat de gemeente best streng mag optreden bij storend licht, de rest kiest voor bewustmaking en gesprekken over vrijwillige maatregelen. Bij de leeftijdscategorie 60+ is meer steun voor het streng optreden bij storend licht (zie bijlage C).
25. Op de vraag waar winst te behalen is qua energie en hinder bij lichtbronnen anders dan openbare verlichting, noemt ongeveer tweederde van de respondenten reclameverlichting en aanlichting bezienwaardigheden. De helft van de respondenten noemt sportvelden en etalage/winkelverlichting. 30-40% noemt verlichting van bedrijven en particulieren, open stallen en paardenbakken. Bijna 8% vindt dat er geen winst te behalen is.

Reactie op de beeldende vormgeving van beleidsplan en overige opmerkingen en reacties:

26. 103 personen reageren op de beeldende vormgeving en inhoud, vrijwel allen positief.
27. 104 deelnemers hebben een laatste opmerking geplaatst of tip gegeven. Deze zijn zeer divers. Een aantal personen geeft specifieke locaties waar het licht verbeterd kan worden (meestal een verzoek om meer licht of om hinderlijk licht), anderen plaatsen algemene opmerkingen (wens voor veiligheid, spaarzaamheid en donkerte, bewegingsmelders).

Reactie van Veilig Verkeer Nederland afdeling Dalfsen (integraal weergegeven in Bijlage A):

28. VVN Dalfsen onderschrijft de basiskeuzes, maar vindt dat veranderingen niet afhankelijk moeten zijn van de natuurlijke vervangingsmomenten maar van de intensiteit, verkeersveiligheid van het verkeer en de(on)overzichtelijkheid van de omgeving.
29. VVN Dalfsen pleit voor objectieve normen waardoor de keuze voor 'niet verlichten tenzij' voorspelbaar wordt en er bij wijzigingen in verkeersafwikkeling hertoetsing mogelijk is.
30. VVN Dalfsen wil tijdig worden betrokken als de gemeente start met een traject van burgerparticipatie en geeft aan dat de gemeente bij haar keuzes ook met minder ideale weersomstandigheden rekening moet houden.

2. Inleiding

Beeldend beleidsplan voor openbare verlichting en overige lichtbronnen

Dalfsen voert verlichtingsbeleid waarbij, naast veiligheid en beleving, ook aandacht is voor energie besparen, lichtvervuiling beperken en donkerte beschermen.

Het uitgangspunt is daarom: *Donker waar mogelijk, licht waar nodig*. Dit motto staat centraal in het nieuwe [Beeldend Beleidsplan Licht in de Openbare ruimte van Dalfsen](#).

Het beleidsplan richt zich op openbare verlichting én op de overige lichtbronnen in de openbare ruimte. Het maakt de ambities van de gemeente inzichtelijk voor raadsleden, bestuurders, ambtenaren en voor burgers, bedrijven en maatschappelijke instellingen.

Maatschappelijk draagvlak onder burgers, bedrijven en instellingen

De gemeente vindt het belangrijk om dit nieuwe beleid voor te bereiden in afstemming met de gebruikers van de openbare ruimte. Gekozen is voor:

1. Beleidsplan in beeldende vorm met veel foto's en begrijpelijk taalgebruik
2. Een gespreksavond met maatschappelijke partners van de gemeente (zie bijlage D)
3. Opiniepeiling bij burgers, bedrijven en instellingen (deze rapportage)

Opiniepeiling via een enquête

Gekozen is voor een online enquête als middel om van zoveel mogelijk mensen reactie te ontvangen. Uitnodigingen om deze in te vullen zijn verstuurd via persberichten, via gerichte e-mails naar maatschappelijke stakeholders in de gemeente en een knop op het beeldende beleidsplan. Een papieren versie was beschikbaar op het gemeentehuis.

Deze rapportage beschrijft de reacties op de enquête. De onderdelen van de rapportage zijn zichtbaar in de inhoudsopgave. Bijlage B geeft individuele reacties per vraag weer. De gemeente beschikt ook over een bestand met volledige reacties per individu. Deze zijn allemaal anoniem tenzij de deelnemer er zelf voor heeft gekozen om straatnaam, telefoonnummer en/of emailadres te verstrekken.

3. Respons en profielen van respondenten

Dit hoofdstuk geeft informatie over de mensen die de enquête hebben ingevuld. Percentages zijn vanwege de leesbaarheid afgerond naar boven.

Tabel 1: Aantallen deelnemers

TOTAAL aantal deelnemers aan de opiniepeiling	242	100%
Aantal respondenten die alle inhoudelijke vragen beantwoordden	204	84%
Aantal respondenten op de vragen over de eigen woonstraat	216	90%
Aantal respondenten – als inwoner van de gemeente	218	90%
Aantal respondenten - namens een organisatie of bedrijf	24	10%

Tabel 2a: Dorpskern waar de deelnemers wonen of werken

Nieuwleusen	19%	45
Dalfsen	37%	89
Oudleusen	2%	6
Lemelerveld	9%	23
Hoonhorst	2%	5
Ik woon buiten de bebouwde kom	31%	74

Tabel 2b: Respondenten BUITEN de kom wonen nabij:

Nieuwleusen	26%
Dalfsen	13%
Oudleusen	7%
Lemelerveld	7%
Hoonhorst	7%
Ankum	26%
Hessum	7%

Tabel 3: Leeftijd van de deelnemers

Jonger dan 20	1%	2
20-40	16%	38
40-60	46%	111
60 jaar en ouder	37%	91

De leeftijdsverdeling van de respondenten buiten de bebouwde kom wijkt af ten opzichte van de gemiddelde leeftijdsindeling van alle 244 respondenten. Buiten de bebouwde kom is de categorie 40-60 jaar groter en de categorie 60+ kleiner (zie Bijlage C).

Vrijwel alle respondenten lieten hun straatnaam achter waardoor de gemeente bij het grootschalig wijzigen van een bepaald gebied, de reacties van respondenten kan benutten.

Reactie naar individuele deelnemers

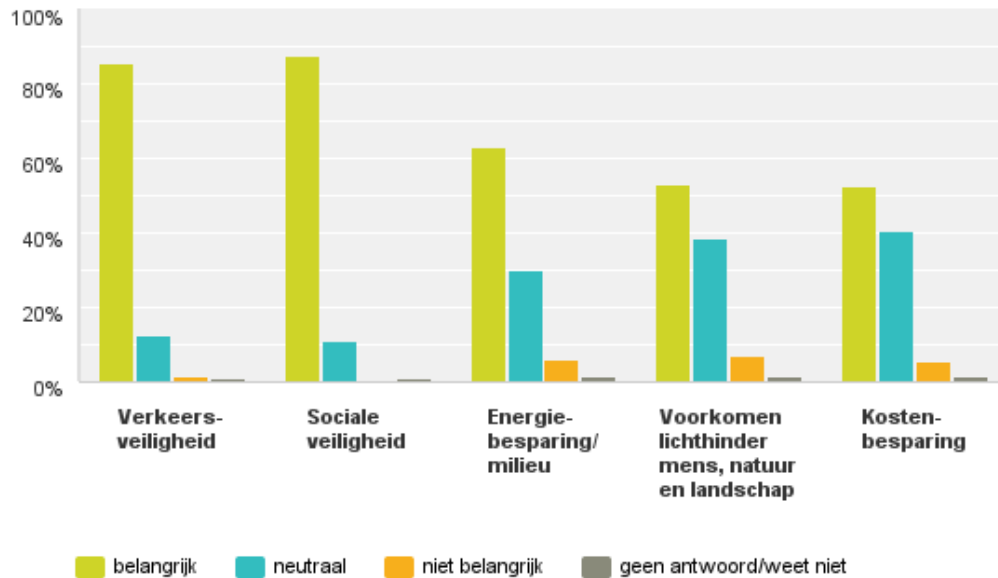
124 deelnemers hebben hun (email)adres of telefoonnummer genoemd waardoor nader contact mogelijk is. Daarvan hebben 81 deelnemers hun emailadres achtergelaten, de gemeente kan ervoor kiezen deze rapportage digitaal naar hen te verzenden. Reacties die de vorm van een verzoek of klacht hebben, kunnen desgewenst individueel behandeld worden.

4. Redenen om bewuster te verlichten – reacties van deelnemers

Q5 Wat vindt u van onderstaande redenen om bewuster te verlichten?

Beantwoord: 235 Overgeslagen: 7

Resultaten:

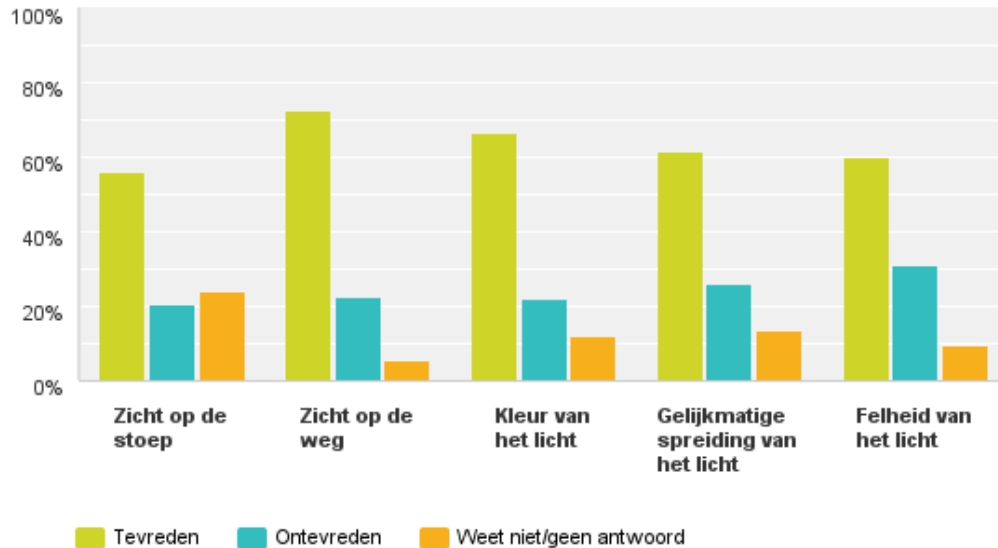
- 86% van de respondenten vindt verkeersveiligheid belangrijk als reden om bewuster te verlichten. 12% is hier neutraal over.
- Sociale veiligheid wordt ongeveer even belangrijk gevonden (88% belangrijk, 11% neutraal).
- 63% van de respondenten onderschrijft het belang van energie/milieu(be)sparen als gemeentelijk argument om bewuster te verlichten, 30% is hier neutraal over.
- 53% van de respondenten vindt het voorkomen van lichtverstoring voor mens, natuur en landschap van belang en 38% is hier neutraal over.
- Kostenbesparing wordt ongeveer even belangrijk gevonden (52% belangrijk, 38% neutraal).
- De overige personen vinden deze argumenten niet van belang.
- Er zijn 36 toelichtende reacties gegeven, integraal weergegeven in bijlage B onderdeel 1. Sommige steunen dat verlichting bewust moet zijn en het op sommige plekken teveel is, andere reacties wijzen op veiligheid en dat op sommige plekken te weinig licht is. Soms zijn de doelen niet tegelijk te bereiken, wordt er gezegd. Kosten mogen niet bepalend zijn.

5. Verlichting in en rond de eigen straat – reacties van deelnemers

Q6 Wat vindt u van de verlichting in uw eigen woonstraat of directe (werk)omgeving?

Beantwoord: 218 Overgeslagen: 24

Resultaten:

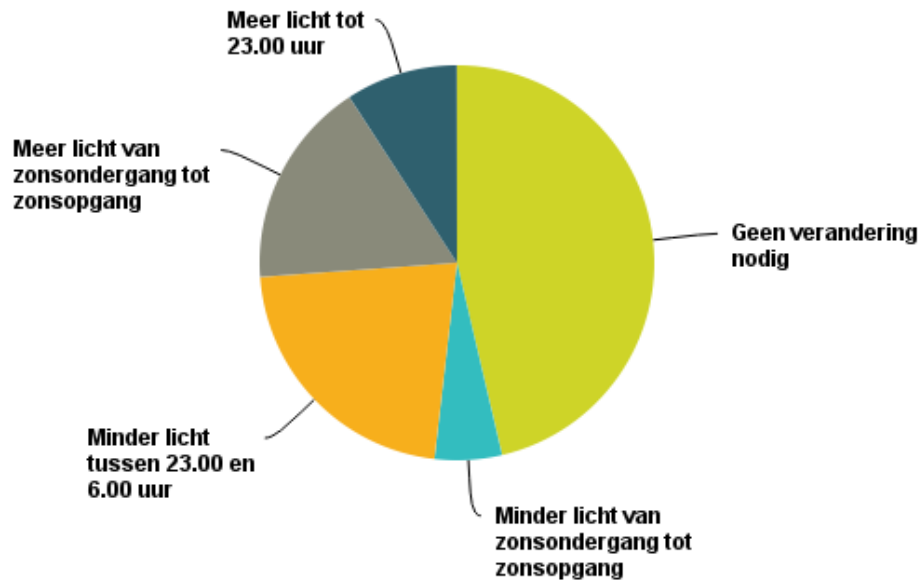
- De tevredenheid scoort het hoogst op 'zicht op de weg' met 73% van de respondenten. Verschil tussen de dorpskernen: 89% tevredenheid in Dalfsen versus 55% in Lemelerveld.
- Qua zicht op de stoep is 56% tevreden, 21% is ontevreden.
- Qua kleur van het licht is de tevredenheid 67%, ontevreden is 22%.
- Qua felheid van het licht is 60% tevreden en 31% ontevreden (uit de toelichtingen blijkt dat men vaak het licht te fel vindt, maar op enkele locaties vindt men het niet fel genoeg).
- De gelijkmatigheid scoort 62% tevreden en 26% ontevreden respondenten. Hier kan sprake zijn van een koppeling met het zicht op de stoep. In Lemelerveld is de tevredenheid beduidend lager (54%) dan in Dalfsen (63%) en in Nieuwleusen (73%).
- Respondenten buiten de kom hebben niet significant anders geantwoord op de vragen over tevredenheid. Alleen bij 'Zicht op de stoep' heeft van de respondenten van buiten de bebouwde kom een hoog percentage weet niet/geen antwoord ingevuld, namelijk 53%. In het buitengebied is er zelden sprake van een stoep.
- Er zijn verschillen per dorpskern geconstateerd, weergegeven in bijlage C. De tevredenheid in Lemelerveld is op alle punten lager behalve de felheid van het licht.
- Er zijn 95 toelichtende reacties gegeven zoals integraal weergegeven in bijlage B onderdeel 2. De onderwerpen variëren sterk en zijn zeer lokaal. Respondenten noemen diverse locaties waarop naar hun mening te veel, te felle, slecht geplaatste of slecht gerichte verlichting is in hun woonomgeving. Soms is er hinder in de tuin of op de woning. Een enkeling geeft aan dat de gelijkmatigheid niet voldoende is of dat de helft van de verlichting vaak uit is. Door enkelen wordt er om meer licht gevraagd op heel specifieke locaties zoals een bepaalde fietsroute buiten de kom (zie bijlage B).

De beantwoording op de volgende vraag biedt extra inzicht in de tevredenheid. Het beeld van lagere tevredenheid in Lemelerveld is daar ook terug te vinden.

Q7 Hoe zou u de verlichting in uw eigen woonstraat of directe (werk)omgeving willen veranderen (op het moment dat het aan vervanging toe is)?

Beantwoord: 218 Overgeslagen: 24

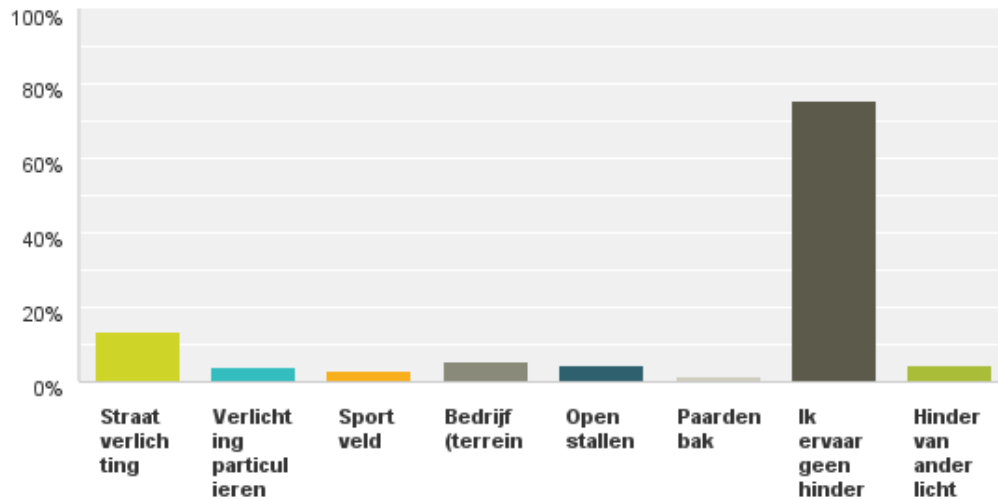
Resultaten:

- 46% vindt een verandering niet nodig in de eigen woonstraat
- 28% wil liever minder licht (22% in de nachtelijke uren van 23 tot 6 uur en 6% de gehele avond en nacht), dit sluit aan bij de respondenten bij de vorige vraag die de verlichting te fel vinden (overbodig of hinderlijk richting huis).
- 26% wil liever meer licht (9% in de uren tot 23 uur en 17% wil meer licht gedurende de hele avond en nacht). Een lijst met adressen/contactgegevens van deze personen is aan de gemeente aangeleverd zodat bekend is in welke straten respondenten wonen. Van de 57 respondenten die meer licht willen komen er relatief weinig uit Dalfsen en relatief veel uit Lemelerveld.
- De antwoorden van de respondenten van buiten de bebouwde kom zijn niet significant anders.
- In alle kernen zijn de meningen sterk verdeeld, maar de accenten zijn anders. In Dalfsen wil bijvoorbeeld 44% geen verandering, 38% minder licht (hele nacht of tussen 23-6 uur) en 17% meer licht (hele nacht of tussen 23-6 uur). In Lemelerveld wil 30% geen verandering, 25% minder licht en 45% meer licht.
- 20 mensen hebben aangegeven mee te willen praten als de gemeente de verlichting gaat vervangen (adreslijst in bezit van de gemeente).

Q8 Het beleidsplan behandelt ook veel andere bronnen van licht. Ervaart u 's avonds of 's nachts in of om uw woning of uw bedrijf hinder van verlichting? U kunt meerdere lichtbronnen aanklikken:

Beantwoord: 218 Overgeslagen: 24

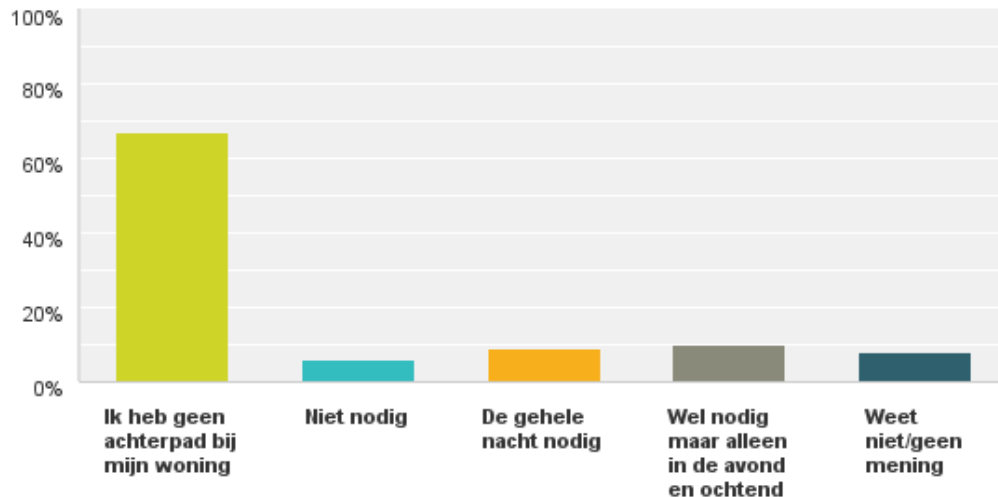
Resultaten:

- 76% van de respondenten ervaart geen hinder van lichtbronnen in de eigen (woon)straat.
- De rest vindt vooral openbare verlichting hinderlijk (13%) richting de eigen woning of te fel in de straat. Ook achterpadverlichting wordt genoemd.
- Enkele personen noemen ook bedrijven(terreinen) (6%) en open stallen (5%) als storend in de eigen woonomgeving. Zeven personen hebben last van sportvelden (3%) en drie personen van een verlichte paardenbak (ruim 1%).
- Er zijn 29 toelichtende opmerkingen gemaakt, integraal weergegeven in bijlage B onderdeel 4, waarvan meerdere respondenten concrete locaties aanwijzen. Deze variëren sterk per respondent (bijvoorbeeld het gemeentehuis wordt door één respondent genoemd 'dat er teveel licht brandt op tijden dat er (bijna) niemand meer werkt', een andere respondent vindt het storend dat er qua openbare verlichting zoveel verschillende kleuren licht zijn vlakbij elkaar.

Q9 In sommige woonwijken worden achterpaden verlicht. Heeft u zelf een achterpad bij uw woning? We horen van u graag wat u van het verlichten van achterpaden vindt (meer info: woonwijken)

Beantwoord: 216 Overgeslagen: 26

Resultaten:

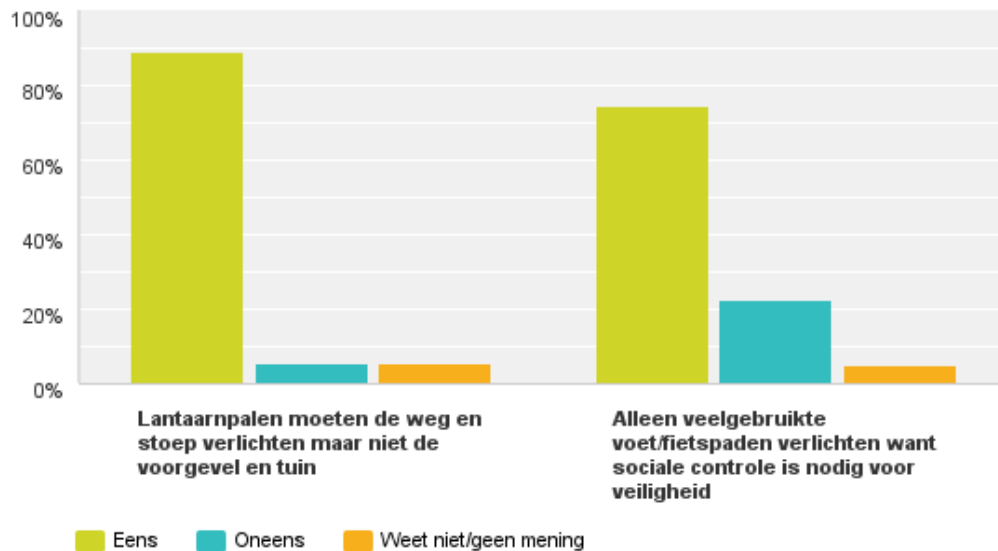
- 67% heeft geen achterpad. De andere respondenten geven hun mening over achterpadverlichting, wij gaan er hier van uit dat zij een achterpad (na)bij hun huis hebben:
 - 9% van alle respondenten vindt achterpadverlichting de gehele nacht nodig
 - 10% vindt achterpadverlichting alleen in de avond en ochtend nodig
 - 6% vindt achterpadverlichting niet nodig
 - 8% heeft hierover geen mening (heeft wellicht ook geen achterpad)
- Er zijn 23 toelichtende opmerkingen geplaatst, integraal weergegeven in bijlage B onderdeel 5. Enkeligen noemen de veiligheid als reden dat ze graag licht willen, anderen zouden graag verlichting op basis van aanwezigheidsdetectie zien of minder felle verlichting, anderen geven aan dat de bewoners zelf een lichtje mee kunnen nemen op het moment dat ze de brandgang gebruiken.
- Geconcludeerd kan worden dat er een mix aan meningen is. Aanbevolen wordt het gesprek aan te gaan met betrokkenen (dit is vaak naast bewoners ook de woningcorporatie). Dit is zinvol vóórdat er achterpadverlichting wordt aangelegd, op het moment dat er verlichting aan vervanging toe is, én bij achterpadverlichting die nu als 'hinderlijk' staat aangegeven.
- De gemeente is in bezit van een lijst met straatnamen van respondenten per antwoordcategorie zodat de locatie van achterpaden bekend is gecombineerd met de mening van de respondent.

6. Beleidskeuzes van de gemeente binnen bebouwde kom

Q10 Wat vindt u van de voorgenomen keuzes op het moment dat verlichting aan vervanging toe is binnen de bebouwde kom (niet specifiek in uw eigen straat):

Beantwoord: 211 Overgeslagen: 31

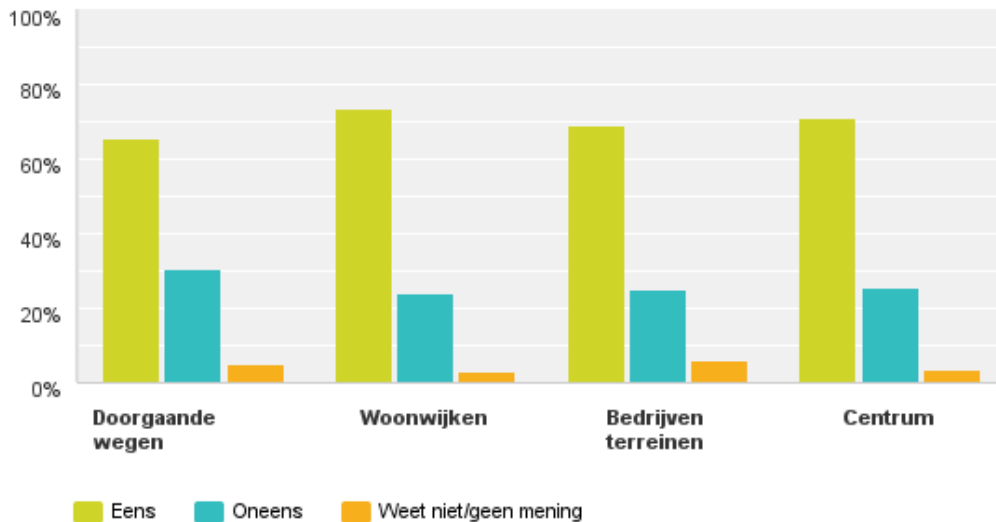
Resultaten:

- 89% van de respondenten is het ermee eens dat lantaarnpalen de weg en stoep moeten verlichten maar niet de voorgevel en tuin. Dit betekent dat de gemeente ervoor kan kiezen vlakke armaturen te gebruiken die alleen het wegdek verlichten en minder een heel gebied aanstralen.
- 74% is het ermee eens dat alleen doorgaande, veelgebruikte paden worden verlicht ('want sociale controle is nodig voor veiligheid'). Dit percentage is gelijk voor personen binnen en buiten de bebouwde kom. 22% is het hier niet mee eens, dit zijn 47 personen. Opvallend is dat vooral de 'oudere' respondenten het eens zijn (73 en 83%), terwijl in de groep tot 40 jaar 50% het eens is met de stelling (zie extra analyse bijlage C). Bijlage B.6 geeft een lijst met fietspaden die worden genoemd door respondenten waar meer licht gewenst is.
- Er zijn door 32 personen toelichtende opmerkingen gemaakt. Deze zijn integraal weergegeven in bijlage B.6. Deze opmerkingen zijn vrijwel allemaal verzoeken om meer voet/fietspadverlichting. De problematiek is te splitsen in:
 - fietsroutes buiten de kom, van en naar scholen, werk en sport. Daarbij wordt sociale veiligheid als argument voor verlichting genoemd maar ook verkeersveiligheid (takken op de weg op fietspaden door het bos).
 - 22 respondenten die vallen over de voorwaarde van 'veelgebruikt' voor het verlichten van voet/fietspaden binnen de kom. Deze respondenten vinden dat er ook licht nodig is op een fietspad dat maar door 1 of 2 fietsers wordt gebruikt. Als optie wordt aangevoerd dat de hoeveelheid en felheid van de verlichting lager kan zijn op een minder-gebruikt fietspad.

Q11 Wat vindt u ervan dat de gemeente dimbare verlichting plaatst op het moment dat de armaturen aan vervanging toe zijn, in de volgende gebieden:

Beantwoord: 211 Overgeslagen: 31

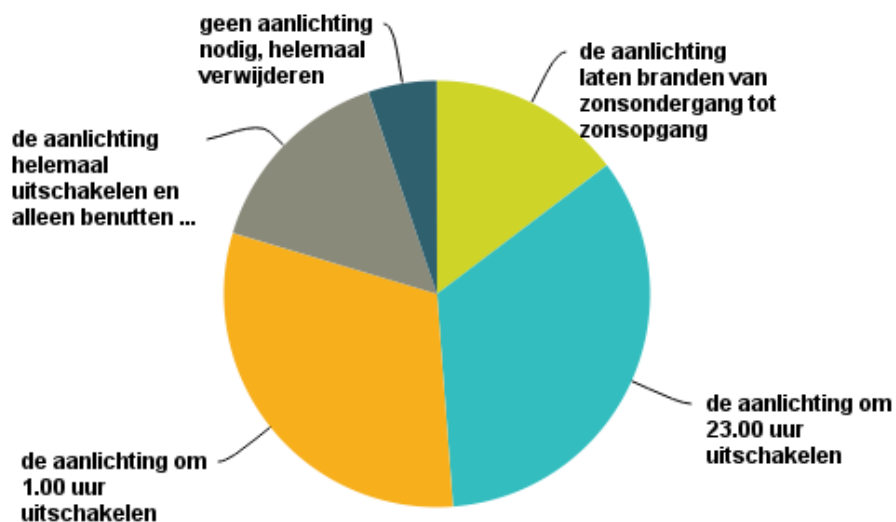
Resultaten:

- Gemiddeld 66% is vóór dimmen op doorgaande wegen, 31% is hier tegen. (Maar, in Lemelerveld is de steun lager: 42% is vóór dimmen op doorgaande wegen).
- 74% is vóór dimmen in woonwijken, 24% is hier tegen. De gemeente heeft voor intern gebruik een lijst met woon/werkadressen van respondenten die tegen dimmen in woonstraten zijn. De gemeente kan nagaan of er op dit moment al wordt gedimd of anderszins er een lage verlichtingssterkte is. Respondenten gaan waarschijnlijk van de huidige situatie uit terwijl dimmen meestal toegepast zal worden op nieuwe verbeterde verlichting.
- Gemiddeld 69% is voor dimmen op bedrijventerreinen maar in Lemelerveld is dit 53%. 25% vindt dat er niet gedimd moet worden op bedrijventerreinen (vaak vervoer en inbraak).
- 71% vindt dat licht in het centrum gedimd mag worden tegenover 26% die dit niet vindt.
- Opvallend uit de nadere analyse (bijlage C):
 - Het is niet zo dat het steeds dezelfde mensen zijn die tegen dimmen hebben gestemd op alle 4 de categorieën: bijvoorbeeld, van de
 - Van de leeftijdscategorie boven de 60 jaar, is 58% het 'eens met dimmen in het centrum' terwijl van de lagere leeftijdscategorieën 79% het hiermee eens is.
 - Bij respondenten van buiten de kom is er een grotere meerderheid vóór dimmen. De oorzaak van dit verschil is niet bekend. Mogelijk zijn respondenten van buiten de bebouwde kom meer gewend aan minder licht. Ook heeft het dimmen binnen de kom op hun woonomgeving minder impact.
 - De kleinere steun vanuit Lemelerveld voor dimmen langs doorgaande wegen en op bedrijventerreinen wordt niet verder door respondenten toegelicht.
- Er zijn 23 toelichtende opmerkingen geplaatst, deze zijn integraal weergegeven in bijlage B onderdeel 7.
 - Enkelen noemen aanwezigheidsdetectie in combinatie met dimmen.
 - Enkele bezwaren worden genoemd over 20 uur als aanvangstijdstip van het dimmen met als argument dat er dan nog veel hardlopers maar ook inbrekers actief zijn.
 - Enkele zorgen zijn er dat de meerkosten van dimmen niet opwegen tegen de opbrengst. Een andere respondent vindt juist dat er voor dimmen moet worden gekozen ongeacht de kosten.

Q12 De gemeente licht een aantal monumenten, kunstwerken en andere bezienswaardigheden aan (klik op link voor het infoblad). Op dit moment brandt deze verlichting in de avond en de nacht. Welke optie heeft uw voorkeur?

Beantwoord: 211 Overgeslagen: 31

Resultaat:

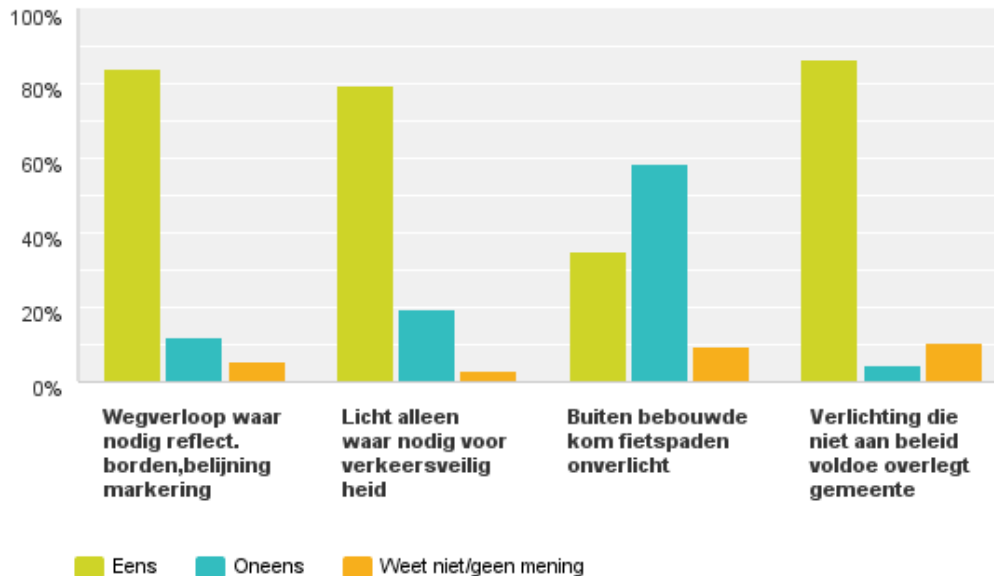
- 15% van de respondenten wil aanlichting laten branden gedurende de avond en nacht. Dit is verdeeld 20% van respondenten uit Nieuwleusen en Dalfsen en slechts 5% uit Lemelerveld.
- 85% van de mensen vindt dat aanlichting van gebouwen en monumenten gedurende de nachtelijke uren of zelfs helemaal uit kan. Dit is opgebouwd uit:
 - 34%: aanlichting laten branden tot 23 uur, daarna uit
 - 31%: aanlichting laten branden tot 1 uur, daarna uit
 - 15%: aanlichting helemaal uitschakelen, alleen op bijzondere gelegenheden branden
 - 5% wil de aanlichting helemaal laten verwijderen
- Er zijn 12 toelichtende reacties gegeven, weergegeven in bijlage B onderdeel 8:
 - Gevarieerde tijden om uit te schakelen worden ondersteund, zoals 23 uur in winter en 1 uur in zomer en in weekenden.
 - Verlichting voor promotie richting toeristen wordt genoemd als argumenten om wel aan te lichten aan het begin van de avond.
 - Ter info: één respondent noemt dat het gemeentehuis mag worden uitgeschakeld.
 - Enkele tegenstanders van uitschakelen maken zich zorgen om vernieling/veiligheid maar een andere respondent geeft aan dat vernielingen ook met verlichting wel plaatsvinden.

7. Beleidskeuzes van de gemeente buiten bebouwde kom

Q13 Wat is uw mening over de volgende voorgenomen keuzes buiten de bebouwde kom:

Beantwoord: 206 Overgeslagen: 36

Resultaten:

- Cruciaal bij deze vragen was de inleiding dat er in principe niet wordt verlicht buiten de kom, op uitzonderingen na. Hier zijn de meeste mensen het mee eens gezien de antwoorden:
- 79% is het eens met het alléén verlichten voor de **verkeers**veiligheid, 20% is het niet eens.
- Circa 84% van de mensen is het eens met het markeren van het wegverloop waar nodig, 12% is het oneens.
 - Bij beide vragen geldt dat respondenten binnen de kom het méér eens zijn (82-100% afhankelijk van de woonkern) terwijl de meerderheid kleiner is bij respondenten van buiten de kom (62% resp 71% op de 2 vragen). Zie bijlage C.
- 35% is het ermee eens dat de gemeente fietspaden buiten de bebouwde kom onverlicht laat, 58% is het hier **niet** mee eens:
 - Bij deze vraag geldt dat de respondenten binnen de kom het minder eens zijn, dan de respondenten van buiten de bebouwde kom (buiten kom: 38% eens, 51% oneens)
 - Respondenten tussen de 20-40 jaar oud staan er minder positief tegenover: 25% van deze groep is het eens met dit beleid, tegenover 36% bij de overige leeftijdscategorieën. Bijlage B.9 geeft een lijst met fietspaden die worden genoemd door respondenten waar meer licht gewenst is.
- 87% is het eens met het in gesprek gaan met betrokkenen op het moment dat de gemeente wijzigingen wil maken op locaties waar verlichting niet aan het beleid voldoet. In de toelichting bij vraag 18 wordt verzocht om dit breder te doen dan alleen aanwonenden, er zijn ook diverse andere gebruikers van het wegvak.
- Er zijn 47 toelichtende reacties gegeven, weergegeven in bijlage B onderdeel 9.
 - 22 toelichtende reacties komen van respondenten buiten de bebouwde kom en 25 opmerkingen door mensen vanuit de kernen. De opmerkingen zijn vergelijkbaar.
 - De toelichtende reacties gaan vooral over de wens voor meer licht, met name op kruisingen/t-splitsingen en parallelwegen (verblinding door auto's op de hoofdrijbaan zorgen voor slechte zichtbaarheid fietsers op parallelbaan).

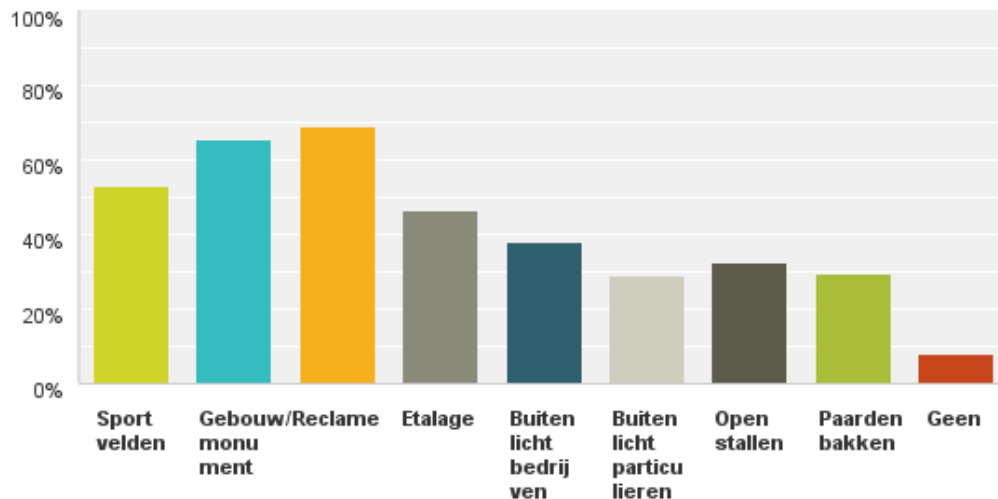
- Qua fietspaden wordt verzocht om licht op belangrijke fietsroutes (school, sport, werk, paden die kernen verbinden). Sommigen noemen dat het vooral gaat om oriëntatieverlichting, anderen noemen donkere bochten en kruisingen, anderen zeggen dat zwak licht voldoende is. aanwezigheidsdetectie wordt diverse malen genoemd, evenals goede belijning genoemd op fietspaden. Een respondent vindt dat het criterium 'veelgebruikt of niet' beter is dan 'binnen de kom of erbuiten'.
- Aandacht wordt gevraagd voor zachte bermen, bijhouden reflecterende belijning, het schoonhouden van reflecterende borden, dat bij enkele zijwegen een lantaarnpaal ontbreekt, evenals in sommige scherpe bochten de reflecterende borden ontbreken.
- Voor wandelaars en fietsers in buitengebied wordt gevraagd om verlichting alleen in de avond. Ook richting het station.
- Daarnaast is er van VVN Dalfsen de volgende reactie ontvangen: "VVN Dalfsen onderschrijft het principe van de keuze (in principe geen verlichting tenzij), maar pleit voor objectieve normen waardoor de keuze voorspelbaar wordt en de getroffen maatregelen een adequaat kader verkrijgen voor de langere termijn. Periodieke her evaluatie en/of hertoetsing bij wijzigingen in de verkeersafwikkeling moeten mogelijk zijn. VVN Dalfsen brengt onder de aandacht dat gemeentelijke en planbare verlichting in verband met de verkeersveiligheid nooit kan worden vervangen door (onvoorspelbare) private verlichting van de publieke ruimte. "

8. Beleidskeuzes van de gemeente overige lichtbronnen

Q14 Bij welke lichtbronnen is volgens u veel winst te behalen qua energiebesparing en het verminderen van lichthinder en lichtvervuiling? Meerdere antwoorden zijn mogelijk:

Beantwoord: 204 Overgeslagen: 38

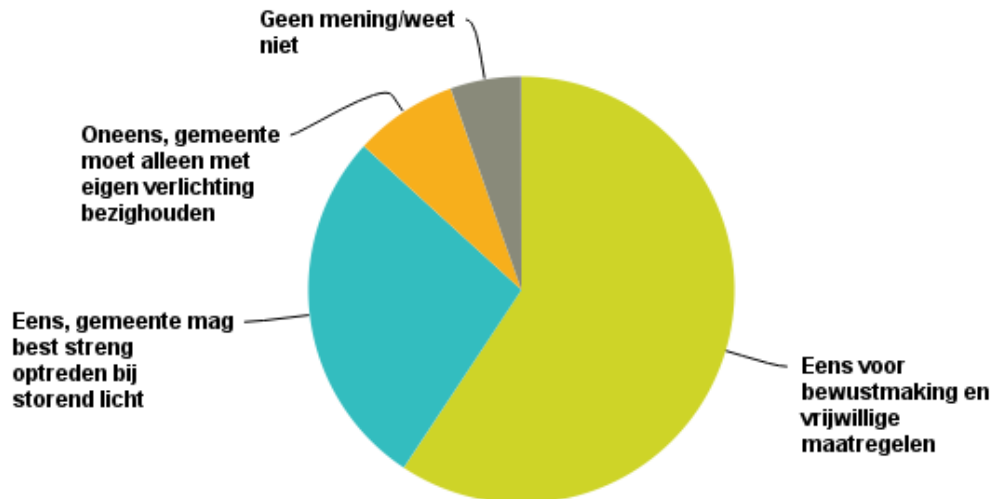
Resultaten:

- Respondenten konden meerdere bronnen aanklikken.
- Reclame wordt door 69% van de respondenten genoemd als lichtbron waar veel winst te behalen valt qua energie/lichthinder.
- Aanlichting gebouwen en monumenten zit daar direct onder met 66% van de respondenten
- Sportverlichting en etalages/winkelverlichting worden door ongeveer de helft van de respondenten genoemd.
- Verlichting buiten de kom wordt door 30-40% van de respondenten genoemd (verlichting van bedrijven en particulieren, open stallen en paardenbakken).
- Bijna 8% van de respondenten vindt niet dat er (bij deze lichtbronnen) winst te behalen is op het gebied van energie en lichthinder.
- Er zijn 20 toelichtende reacties gegeven zoals integraal weergegeven in bijlage B onderdeel 10. Respondenten geven aan dat de functie van het licht bepaalt of het in de nacht wel of niet zou moeten branden. Ook worden technische opties genoemd zoals naar beneden richten, dimmen, aanwezigheidssensoren, uitschakelen met timer, LED en groene verlichting. Hele specifieke plekken worden genoemd zoals het gemeentehuis, de kerstverlichting op straat die soms tot half februari in gebruik is. De relatie tussen etalages en inbraakveiligheid wordt gelegd. En dat 'het geen doods dorp' moet worden.

Q15 De gemeente wil eigenaren van buitenverlichting informeren en enthousiast maken over Bewust Verlichten. Wat vindt u hiervan?

Beantwoord: 204 Overgeslagen: 38

Resultaten:

- 87% van de respondenten steunt de keuze van de gemeente om groepen lichtbroneigenaren te informeren en enthousiast te maken over bewust verlichten:
 - 28% vindt dat de gemeente best streng mag optreden als het licht storend is. Bij de 60plussers is deze steun voor streng optreden het hoogst met 36% (zie bijlage C).
 - 59% vindt dat de gemeente het moet houden bij bewustmaking en gesprekken over vrijwillige maatregelen.
- 8% van de respondenten vindt dat de gemeente zich alleen met de eigen openbare verlichting moet bezighouden.
- Er zijn 12 toelichtende reacties geplaatst, integraal weergegeven in bijlage B onderdeel 11.
 - Enerzijds wordt gezegd dat iedereen zijn eigen verantwoordelijkheid heeft. Ook als je hinder ondervindt van een ander, kun je dat zelf oplossen.
 - Anderzijds wordt gezegd dat de gemeente iets mag doen aan overbodige en vooral bij aantoonbaar hinderlijke verlichting. Als er ook maar ruimte is voor de functie van licht voor veiligheid.
 - Genoemd wordt dat bewustmaking nodig is maar ook subsidie als instrument.

Q16 De gemeente is van plan haar eigen aanlichting van gebouwen, monumenten, kunstwerken en andere bezienswaardigheden uit te schakelen vanaf 1.00 uur. Ook andere partijen verlichten op die uren, met als doel: werkzaamheden, veiligheid, promotie en decoratie (zoals gevels, etalages, reclameborden etc). Wat is uw mening hierover?

Beantwoord: 204 Overgeslagen: 38

Resultaten:

- 87% van de respondenten wil graag verlichting voor promotie en decoratie uitgeschakeld zien in de nacht (verlichting voor de veiligheid mag aanblijven)
- 9% vindt dat iedereen zichzelf moet besluiten of ze hun verlichting de hele nacht laten branden.
- 4% vind promotie en decoratieverlichting prettig of mooi, ook in de nachtelijke uren.
- Er zijn 13 toelichtende reacties gegeven, integraal weergegeven in bijlage B onderdeel 12. Drie respondenten vinden dat licht voor promotie en decoratie al vanaf 23.00u uit mag. Twee personen melden dat ze liever stimuleren dan reguleren. Drie anderen geven aan dat reclameverlichting soms een functie heeft voor veiligheid (zoals bij winkelpuien).

9. Overige opmerkingen en reacties

Vraag 17:

‘Wij zijn erg benieuwd naar uw mening over de vormgeving van het Beeldend Beleidsplan. Wat vindt u van de toegankelijkheid, vindbaarheid van informatie, het taalgebruik en de beelden? Ter verduidelijking: Hoofdstukken 1 tot en met 3 geven het beleid van de gemeente weer. De overige informatiebladen bieden nadere informatie per gebied, lichtbron en thema?’

Er zijn 103 reacties gekomen op deze open vraag, integraal weergegeven in bijlage B onderdeel 13.

De reacties over het digitale plan zijn vrijwel allemaal zeer positief over de informatieve waarde, de foto's, het taalgebruik en de opbouw van het digitale plan. Losse opmerkingen:

- veel tijd nodig als je het beleidsplan wil lezen én vragen beantwoorden.
- enkelen missen een regulier ‘achter elkaar door’ te lezen tekst of vinden dat het ook in 2 pagina's verwoord had kunnen worden.
- anderen zijn juist tevreden dat er voor ‘elk wat wils te vinden is’.

Ook VVN Dalfsen onderschrijft de wijze van presentatie van het Beleidsplan. Wel benoemen ze dat de foto's en ideaalsituatie beschrijven qua weersomstandigheden. “Ook bij mist, nevel, sneeuw en regen moet de verlichting een adequate en betrouwbare ondersteuning van de verkeersveiligheid bieden.”

Vraag 18:

‘Heeft u nog suggesties, opmerkingen of tips voor onze gemeente Dalfsen aangaande verlichting?’

Er zijn 104 reacties binnengekomen op deze open vraag, integraal weergegeven in bijlage B onderdeel 14.

Deze zijn zeer divers. Een aantal personen geeft specifieke locaties waar het licht verbeterd kan worden (meestal een verzoek om meer licht maar ook een enkele melding waar licht weg kan), anderen plaatsen algemene opmerkingen (wens voor spaarzaamheid en donkerte, bewegingsmelders, maar ook voor veiligheid, participatie maar ook niet overdreven in gesprek). Ook bij de vorige vraag (17) staan enkele specifieke verzoeken (zie bijlage B.13)

10. Conclusies en aanbeveling (omgaan met reacties)

Conclusie en aanbeveling voor omgaan met collectieve reacties richting beleidsplan

Met de hoofdlijnen van het beleid heeft een groot deel van de bewoners ingestemd zowel voor wat betreft openbare verlichting als het bewustmaken van andere lichtbroneigenaren.

De discussiepunten zijn vooral:

- het niet verlichten van fietspaden buiten de kom vooral doorgaande/sport/fiets/werkroutes. Als de gemeente haar standpunt handhaaft, kan ook de beleidstekst zo blijven.
- het verlichten van fietspaden en voetpaden binnen de kom: het beleid zegt 'alleen doorgaande/ veelgebruikte voet/fietspaden', daar zijn veel reacties op gekomen.
- Het verlichten van achterpaden. De gemeente verlicht deze zelf niet, is daarom formeel geen partij in dit vraagstuk. De gemeente 'tolereert' aanleg van verlichting door woningcorporaties. Het advies is om:
 - Met corporaties te spreken over verlichtingskeuzes bij nieuwbouw en vervanging. Daarbij gaat het om het betrekken van de bewoners en het toepassen van varianten met minder hinder, lagere sterkte en bewegingsmelder of tijdschakelaar.
 - Met de bewoners en eventueel woningcorporatie spreken op locaties waar door respondenten hinder is aangegeven.

Op de meeste punten zijn veel respondenten het eens met de voorgenomen verlichtingskeuzes. Soms is er sprake van een krappere meerderheid (50-70%), soms van een ruimere (boven de 70%). Bij enkele vragen zijn er verschillen te zien in leeftijd of woonlocatie (zie bijlage C). Bij het trekken van conclusies is voorzichtigheid geboden omdat het totale aantal respondenten 244 is en deelgroepen derhalve nog kleiner zijn.

Zo zijn er duidelijke verschillen in beantwoording tussen de verschillende kernen maar onbekend is of deze de bevolking representeren. De antwoorden uit Lemelerveld wijken af in meerdere opzichten (minder tevreden over de verlichting, kiezen vaker voor meer licht, zijn het minder eens met de plaatsing van dimbare verlichting en kiezen vaker voor het 's nachts uitschakelen van de aanlichting van monumenten en andere bezienswaardigheden).

Aanbeveling voor omgaan met reacties op het moment van wijziging van verlichting

De gemeente heeft veel informatie ontvangen over de huidige situatie. De gemeente kan het meest effectief rekening houden met al deze meningen op het moment dat verlichting daadwerkelijk gewijzigd wordt. Deze enquête geeft info over welke reacties er over de desbetreffende straat zijn gegeven over de huidige verlichting. Waar wordt openbare verlichting vooral als storend ervaren (richting woningen), waar is te weinig of teveel licht, waar is de gelijkmatigheid laag? In die gebieden waar de reacties niet lijken te stroken met de gemeentelijke beleidskeuze, kan de gemeente de bewoners uitnodigen voor een gesprek voordat besloten wordt welke verlichting er wordt geplaatst.

Adviezen voor omgaan met individuele reacties

1. Respondenten noemen diverse specifieke locaties waar ze om meer, minder of ander licht vragen. De gemeente loopt deze na om te bezien of er op korte termijn een aanpassing van de verlichting nodig en mogelijk is. Wellicht is er een nader gesprek nodig met de bewoners van dat gebied of met een specifieke respondent die zijn of haar contactgegevens achterliet.
2. Als er geen actie op korte termijn nodig of mogelijk lijkt, dan zal er bij het natuurlijke vervangingsmoment van de huidige installaties bekeken worden welke reacties er zijn gegeven (zie vorige alinea).
3. De gemeente stuurt dit rapport naar de personen die hun emailadres achterlieten.
4. De gemeente plaatst dit rapport als pdf onder de enquêteknoop op het beeldende beleidsplan en verwijst ernaar in een persbericht en op de gemeentelijke website.

Bijlage A: Reactie van Veilig Verkeer Nederland afdeling Dalfsen

Afdeling Dalfsen

Reactie van VVN, Afd. Dalfsen op het Concept -Beleidsplan Licht in de Openbare Ruimte Gemeente Dalfsen 2016

Algemeen

Dit document is een reactie van de VVN afdeling Dalfsen op het genoemde conceptbeleidsplan zoals dat in enquêtevorm in februari 2016 is voorgelegd aan de bevolking van de Gemeente Dalfsen. Veilig Verkeer Nederland afdeling Dalfsen reageert als maatschappelijk betrokken organisatie hierbij op dit document.

Waarom als organisatie geen enquête ingevuld?

De structuur van de enquête en de vaak individueel getinte vragen maken het niet goed mogelijk een meer algemene beoordeling te geven. Vandaar deze afzonderlijke reactie.

Voorts is de enquête gericht op meerdere aspecten van het onderwerp Openbare Verlichting. VVN afdeling Dalfsen daarentegen kijkt (voornamelijk) vanuit het oogpunt van verkeersveiligheid. Andere aspecten, hoe relevant ook, laten wij in deze reactie buiten beschouwing. Om toch de binding met het Beleidsplan te houden hebben wij onze reactie zoveel mogelijk gekoppeld aan een afzonderlijke vraag in de enquête.

We vragen ons overigens wel af of het zinvol is om een beleidsplan te ontwikkelen (en in te voeren) over een zo korte termijn. Wij geven in overweging het volgende beleidsplan een langere looptijd te geven, met daarbij een uitvoeringsplan over een kortere periode (zoals bij het GVVP).

Vraag 2 en 3

De reactie van VVN Dalfsen is uiteraard bedoeld voor gehele gemeente Dalfsen en voor alle leeftijdscategorieën.

Vraag 5

VVN Dalfsen onderschrijft met nadruk de noodzaak van licht in de openbare ruimte als middel om te komen tot een optimale verkeersveiligheid in de gemeente Dalfsen. Daarbij staan wij voor dat er in alle gevallen een individuele beoordeling wordt gemaakt op basis van de relevante criteria voor de betreffende plek/situatie.

Wij onderschrijven daarbij de uitgangspunten zoals die in Hoofdstuk 3 onder het kopje 'Beleid'.... afwegingskader zijn weergegeven:

*“De gemeente Dalfsen kiest niet automatisch voor het plaatsen van openbare verlichting. Ze bekijkt eerst of er andere mogelijkheden zijn **om de weg veilig te maken**. Als er verlicht moet worden, doet de gemeente dit zo **bewust mogelijk**. Dit voorkomt onnodig energieverbruik en lichtvervuiling.*

Als de gemeente de weg of de verlichting gaat aanpassen, doorloopt zij de volgende stappen:

1. **infrastructurele maatregelen** waardoor geen/minder verlichting nodig is (inclusief lichtere/ reflecterende bouwmaterialen)
2. **passieve markering** (verbeterde reflectietechnieken o.a. in bebording, belijning en bebakening)
3. **actieve markering** (innovatieve reflectietechnieken met LED lampjes in wegdek, betonbanden of bakens)
4. **energiezuinige lampen plaatsen met een laag vermogen en een armatuur dat minimale lichthinder geeft** (speciale aandacht voor de dorpsrandzônes)
5. **innovatieve technieken toepassen** (slim schakelen, **dimmen**)

En iets verder op in de tekst onder het kopje Buiten de bebouwde kom:

Verlichting die niet noodzakelijk is voor de verkeersveiligheid, wordt bij het einde van de levensduur niet vervangen. Als er lichtpunten weggehaald worden, verloopt dit via een proces van burgerparticipatie.”

Wel vinden wij het van belang dat relevante partners (waaronder de VVN afdeling Dalfsen), tijdig bij dit proces worden betrokken.

Vraag 7

VVN Dalfsen stelt vast dat het hebben of aanbrengen van verlichting vanuit verkeersveiligheidsoogpunt zal samenhangen met de intensiteit van het verkeer en de verschillende weggebruikers (zoals auto's, fietsers en voetgangers) als deze zich op dat weggedeelte mengen en de specifieke omgeving. Daarbij is het vanzelfsprekend dat bij wisselende verkeersintensiteit een wisselend niveau van verlichting kan behoren. Het is niet nodig licht te hebben op plaatsen waar nauwelijks of geen verkeer is, ongeacht de tijd van de dag en de status van de weg.

Vraag 10/11/16

De intensiteit, verkeersveiligheid van het verkeer en de(on)overzichtelijkheid van de omgeving zouden de reden moeten zijn om verlichting te plaatsen, veranderen of te beëindigen, en niet de toevallige momenten waarop verlichting aan vervanging toe is. Stel een prioriteitenlijst op onafhankelijk van de technische en publieke staat van de verlichting.

Vraag 13

VVN Dalfsen onderschrijft het principe van de keuze (in principe geen verlichting tenzij), maar pleit voor objectieve normen waardoor de keuze voorspelbaar wordt en de getroffen maatregelen een adequaat kader verkrijgen voor de langere termijn. Periodieke her evaluatie en/of hertoetsing bij wijzigingen in de verkeersafwikkeling moeten mogelijk zijn. VVN Dalfsen brengt onder de aandacht dat gemeentelijke en planbare verlichting in verband met de verkeersveiligheid nooit kan worden vervangen door (onvoorspelbare) private verlichting van de publieke ruimte.

Vraag 17

VVN Dalfsen onderschrijft de wijze van presentatie van het Beleidsplan. Wij maken u er wel op attent dat het beeldmateriaal bijna altijd een vriendelijke, optimale zo niet aansprekende houding uitstraalt. Het zijn plaatjes in de ideaalsituatie. Niet vergeten mag worden het effect indien er sprake zou zijn van mist, nevel, sneeuw en regen. Kortom, de indruk van de opnamen wordt iets te eenzijdig weergegeven terwijl verlichting ook in minder optimale omstandigheden een adequate en betrouwbare ondersteuning van de verkeersveiligheid moet bieden.

Tenslotte

VVN Dalfsen is altijd bereid een toelichting te geven dan wel blijvend bij de uitvoering van het Beleidsplan mee te denken en te spreken.

Met vriendelijke groet,
Jan Dijkhof
Voorzitter VVN afd. Dalfsen
Jandijkhof@gmail.com

Janny Wienen
Secr. VVN afd. Dalfsen
janny.wienen@kpnmail.nl

Bijlage B: Toelichting individuele respondenten

Toelichtende opmerkingen en overige reacties bij de diverse vragen

Bijlage B.1 - vraag 5: redenen om bewuster te verlichten

Bijlage B.2 - vraag 6: verlichting in uw eigen woonstraat of directe werkomgeving

Bijlage B.3 - vraag 7: wensen om verlichting in eigen straat te veranderen

Bijlage B.4 - vraag 8: hinder in eigen woon/werkomgeving door andere lichtbronnen

Bijlage B.5 – vraag 9: verlichten van achterpaden

Bijlage B.6 - vraag 10: keuzes bij vervanging binnen de bebouwde kom

Bijlage B.7 - vraag 11: keuzes op het gebied van dimmen

Bijlage B.8 - vraag 12: aanlichting van monumenten en kunst door gemeente

Bijlage B.9 - vraag 13: keuzes bij vervanging buiten de bebouwde kom

Bijlage B.10 - vraag 14: overige lichtbronnen waarbij veel winst te behalen is qua energiebesparing en verminderen van lichthinder en lichtvervuiling

Bijlage B.11 - vraag 15: informeren/enthousiasmeren andere lichtbroneigenaren door gemeente

Bijlage B.12 - vraag 16: andere eigenaren licht 's nachts uitschakelen (promotie, decoratie)

Bijlage B.13 - vraag 17: digitaal beeldend beleidsplan of liever gebruikelijke papieren plan

Bijlage B.14 - vraag 18: suggesties, opmerkingen of tips voor de gemeente Dalfsen

Bijlage B.1: Toelichtende reacties gegeven bij vraag 5:

'Wat vindt u van onderstaande redenen om bewuster te verlichten?'

Reacties waarin concrete locaties worden genoemd:

- Er is veel te veel straatverlichting op de Gernerres, Molenaarses en Botermakerses.
- In de Gernermarke en de kampmansweg is ruim voldoende licht.
- Er is nu geen straatverlichting langs Slingerlaantje, dat moet bij voorkeur zo blijven om het landelijke karakter van dit laantje te bewaren.
- Op de hoek Landweg/Hoenderweg.
- Het Oosterveen in Nieuwleusen is een prachtige straat die veel wordt gebruikt door wandelaars en fietsers. Het is fijn om te weten dat deze straat goed verlicht is. Dat zou ik graag zo houden.
- De kruispunten dienen goed verlicht te zijn, maar zoals de rechte stukken langs Westeinde e.d. kunnen wel lampen weg.
- Er is voldoende verlichting op de doorgaande wegen maar ook net daarbuiten. Behalve misschien op buitenparkeerplaats Albert Heijn. Ik vind zelfs dat er vaak teveel verlichting is. Er mag vaak wel een lamp tussenuit en dan is er nog voldoende licht.

Overige reacties:

- Vind de lamp voor ons huis teveel licht geven.
- Bewuster mag geen synoniem worden van besparing.
- Veiligheid gaat voor alles.
- Misschien kan dit alles niet samengaan.
- Veiligheid mag iets kosten.
- Dat is een open deur intrappen.
- Nieuwere technieken en methodes qua verlichten brengen van zelf ook energie- en kostenbesparing met zich mee.
- Geen
- Een juiste afweging maken tussen de genoemde argumenten.
- Energiebesparing & lichtverstoring zijn 2 aspecten die meer aandacht behoeven, de andere zijn al volop in de picture.
- Ledverlichting dus en ook licht alleen aan als iemand in de buurt is.
- Naar mijn idee zijn alle items van belang en zal er per plek bekeken moeten worden welk doel er op welke plek het zwaarst weegt.
- Met ruime verlichting wordt er harder gereden.
- Als het ruim verlicht is gaan mensen harder rijden.
- Dat betekent tegen het standpunt van de gemeente geen verlichting te plaatsen tbv sociale veiligheid.
- Er is veel mogelijk met led-verlichting. gebruik die mogelijkheden.
- De aanwezige verlichting volstaat.
- Wij wonen nu drie jaar in het buitengebied en de lichtgevendheid is zienderogen toegenomen.
- Wij hebben een stichting waar per jaar veel bezoekers komen en er is in de straat en nabij het pand geen verlichting. Dit is voor de bezoekers zelf en voor de verkeersveiligheid lastig.
- Buitengebied goede verlichting.
- Is goed voor het milieu is relatief.
- Veiligheid is HET doel van verlichting, zowel verkeer als sociaal.
- Een 60 km weg waar harder wordt gereden is een enorm gevaar voor fietsers en wandelaars 's avonds door enige verlichting een veiligere weg.
- Donkere paden.
- Ik vind verkeersveiligheid en sociale veiligheid wel belangrijk, maar het wordt nu te vaak als argument gebruikt om overal maar verlichting neer te zetten. Verkeersveiligheid en sociale veiligheid zijn niet afhankelijk van verlichting.
- Lichtvervuiling door inefficiënte lichtspreading.
- Verkeersveiligheid speelt geen rol bij goede eigen verlichting (auto en fiets).
- Natuurlijk is verlichten wel belangrijk voor verkeer en sociale veiligheid, maar er wordt behoorlijk veel verlicht. Ik ben van mening dat dat minder kan. Mensen worden er ook verwend van en je

ziet dat mensen nu moeite hebben om op donkere wegen te rijden. Het is voornamelijk een stuk gewenning.

- Goede verlichting op wegen, fietspaden, kruisingen en toegangswegen naar de kern zorgen voor veiligheid op gebied van verkeer, criminaliteit en sociale veiligheid. Dit mag t.o.v. bezuiniging geen punt van discussie zijn.

Bijlage B.2: Toelichtende reacties gegeven bij vraag 6:

'Wat vindt u van de verlichting in uw eigen woonstraat of directe werkomgeving?'

Reacties waarin concrete locaties worden genoemd:

- Verzoek om een lantaarnpaal op fietspad/voetpad achter de Clauslaan vanaf de Julianalaan tot aan het speeltuintje. Er wordt veel gebruik van gemaakt bijv om naar sport te gaan, ook veel kinderen maken gebruik van dit pad.
- Beatrixstaat is slecht verlicht, aan een kant maar verlicht
- Ankummer Es, het stukje tussen de bebouwde kommen van Dalfsen en Ankummer. Heel veel groepen scholieren en andere fietsers maken hier gebruik van. Het aantal lantaarnpalen moet zeker verdubbeld worden. De leiding ligt er, dus dat hoeft het probleem niet te zijn. Zeker het donkere stuk in het bos is erg onoverzichtelijk en gevaarlijk.
- Er is in het kader van de veiligheid eens een afspraak gemaakt dat de oranje lampen vervangen zouden worden door helder wit, maar als er nu een lamp (ook witte lamp) kapot is komt er vaak een oranje in. Zie Backxlaan in Noord.
- Aan het Oosterveen is geen stoep maar de weg wordt intensief gebruikt door vele wandelaars /hardlopers en fietsers. Vooral ook op tijden dat de lantaarns aan zijn in winter en voor-/ najaar. Dat is erg prettig en waardevol om te behouden.
- Felheid kan op sommige locaties, zoals Westeinde, iets lager zonder in mijn ogen in te leveren op veiligheid etc.
- Belterstraat en aansluiting Julianastraat geen lantaarnpalen.
- De bocht bij de Marshoekweg en in de bocht vanaf Hoonhorst tot aan de spoorlijn is aardedonker en slecht verlicht.
- Amper tot geen lantaarnpalen. Ondanks dat er enorm veel gebruik wordt gemaakt van diverse mensen van het Molenpad, zowel wandelaars, fietsers, sporters, etc.
- Het Molenpad is, dat alhoewel (of dankzij het feit dat) het een zandpad, met name ook als gevolg van het fietspad oostwest dwars door Nieuwleusen (van Stouwe tot Buldersweg), ongelooflijk populair bij hardlopers, wandelaars en fietsers maar ook schoolgaande jeugd, waardoor ons inziens betere verlichting een absolute must is.
- Rondom het drukste punt van Nieuwleusen sporthallen/voetbal is het licht niet goed.
- J. Schaapmanstraat is nieuwe verlichting nodig, mooie straat lantaarns net als Parallelstraat is ook goed.
- 2 lantaarnpalen (Marshoekesteeg/Koepelallee en Koepellee/Vechtdijk: een nieuwer model zou het donkere landschap wonderen doen.
- Kruising Fazantenbosweg Tolhuisweg.
- De Rosengaardeweg is een weg zonder verlichting. Zonder eigen verlichting is het zicht hopeloos. De verlichting op de (secondaire weg naast de) Hessenweg is redelijk.
- Met name rondom de Broekhuizen, Vossiersteeg te donker.
- Vanaf Strenkhaar naar buitengebied onvoldoende.
- Sinds kort betere verlichting op Handelsweg Lemelerveld. Beter licht op straat, minder licht van de lantaarnpaal in ons huis (slaapkamer).
- Hondenuitlaatgebied, hier lopen veel mensen in het donker met de (onverlichte) hond. Veelal slecht zichtbaar langs de kanaalkant.
- Er staat verlichting genoeg. Op de T-splitsing (Pastoriestraat, Bloemendalstraat) staan drie typen armaturen en masten. Dat kan wel wat minder. Gelijkmatigheid is niet te beoordelen met zoveel verlichting.
- Er is op de Koelmansstraat tussen de N35 en de dorpskern Hoonhorst geen verlichting en dat is prima.
- In de directe omgeving: de nieuwe fietsstraat is goed verlicht, echter de Kanaaldijk noord niet, ook de Vilstersedijk is voor het autoverkeer goed verlicht, maar het parallel voetpad niet.

Overige reacties:

- Parkeerplaatsen zijn veel te donker.
- Goede spreiding in een redelijk drukke straat.
- Geen verlichting op onze straat.
- Mis verlichting tpv woning rest van de straat wel gelijk verlicht.

- Veel te fel.
- Woonstraat zonder stoep.
- I.v.m. slapen.
- Antwoorden betreffen 't straatgedeelte waar ik officieel aan woon, niet de verdere omgeving.
- Lichtmasten staan te ver uit elkaar, zodat er "zwarte gaten" vallen. Sociale veiligheid in buitengebied is voor deelname aan activiteiten in de dorpskern heel belangrijk.
- Wij hebben hier geen straatverlichting. Alleen op eind vd weg.
- Het trottoir is vooral in de zomer, wanneer het blad aan de bomen zit, slecht verlicht. De lantaarnpalen langs de straat staan nl. op de rijweg gericht. 's Winters is het trottoir ook slecht verlicht.
- Te weinig en licht niet goed verdeeld in de straat.
- Helft lantaarnpalen zou voldoende zijn.
- Zie eerder.
- Verlichting is te fel maar goed gericht en geplaatst.
- Alles is goed verlicht. Wellicht soms teveel te fel.
- Geeft overdadig licht in onze tuin; zou gericht kunnen.
- De belijningen zijn op diverse wegen erg slecht wat dus ook onduidelijkheid geeft.
- Helft van het licht is steeds uit.
- Lantaarnpalen moeten vervangen worden door ledverlichting.
- Er werd zonder overleg zomaar 2 lantaarnpalen voor ons pand geplaatst. 1 pal voor onze slaapkamer en 1 pal voor onze ingang ,zodat we als we er een garage van willen maken, er niet eens naar binnen kunnen. graag zien we dat bij de volgende plaatsingen anders.
- Licht schijnt ook de woningen in, diverse mensen hebben zelf al maatregelen getroffen en gedeeltelijk de lichtbak afgeplakt aan de woningzijde.
- Nieuwbouw in aanbouw.
- Het komt nogal eens voor dat de lampen op de kruisingen niet tijdig worden vervangen, dat is storend.
- Zit in buitengebied ,alleen kruising verlicht.
- Veel lantaarnpalen staan op eigen grond (vroeger plantsoen gemeente).
- Buitengebied, straat heeft geen verlichting
- We hebben helemaal geen verlichting aan de weg.
- Op sommige stukken weg is eigen verlichting niet nodig, zoveel lantaarns staan daar.
- Alleen reflecterende bobbeltjes op de weg (te ver uit elkaar !!)
- Over het algemeen kan de felheid minder.
- Te weinig verlichtingspunten en die er zijn, zijn niet fel genoeg.
- Langs het voetpad staan erg felle lichten, die ook storend naar binnen schijnen.
- Strooilicht, te weinig vermogen, donkere plekken.
- Er is nog geen verlichting.
- Moet niet minder in de buurt veel bejaarden, dus niet te weinig licht met het oog op inbraak.
- Oud type verlichting.
- Van uit ons bedrijf, geen stoep aanwezig.
- Kleur van de lampen. Bij koud weer weinig licht.
- De lantaarns geven wel erg veel licht. Wat mij betreft mag dat wel iets minder.
- Het licht is te wit en te fel. 's Nachts is het in huis een stuk lichter dan eerder voordat de lampen vervangen werden.
- Geen verlichting aanwezig = oke
- Eerst wennen aan ledverlichting, maar dit went met de tijd.
- Te fel.
- Verlichting is gedateerd, moet vervangen worden door ledverlichting.
- In het buitengebied is geen (straat)verlichting.
- Het mag wel wat minder fel.
- 2 lantaarnpalen staan compleet verkeerd en verlichten niet wat ze moeten verlichten.
- Ook lantaarns verderop schijnen nog naar binnen en de tuin wordt voor een groot deel verlicht.
- Er is teveel licht opzij van de weg, een groot deel van mijn tuin is volop in het licht.
- Verlichting is al terughoudend, prima.

- Totaal geen verlichting aanwezig.
- Er is bij ons direct geen straatverlichting.
- Er is geen licht.
- Geen verlichting.
- Van de verlichting wel een vrome wens blijven.
- Er is geen verlichting en geen stoep.
- In de nieuwbouw die nog lang niet afgerond is, is veel te weinig verlichting. Persoonlijk vind ik dat het gevaarlijk is, al een paar keer bijna aanrijding gehad. Ook voor de kinderen is het gevaarlijk.
- Alle opstaande tegels zijn moeilijk te zien bij lantaarnlicht.
- Moet niet te fel, de ogen wennen er wel aan.
- Het paadje achterom is erg donker, dit vind ik erg vervelend.
- Geen verlichting.
- Geen straatverlichting.
- Er is nu geen openbare verlichting in de straat en is prima nu.
- Wij vinden de verlichting naar de blauwe bogen brug heel mooi.
- In algemene zin: minder armaturen i.v.m. lichtvervuiling.
- Lichtpunten kapot.
- Plaats van lantaarnpalen kan beter.
- Ik ben ontevreden omdat ik vind dat er te veel verlichting is. Het is nooit nacht.
- Zijn ledlampen die behoorlijk fel zijn wanneer je naar de lichtbron kijkt (ook van veraf), terwijl de spreiding minder is dan de oude lampen. De kleinere spreiding of andere kleur is geen probleem, dat is ook kwestie van wennen, maar de felheid van de lichtbron zelf is wel hinderlijker.
- Oude lantaarnpalen, soms geplaatst recht voor de woonkamer van mensen. Niet mooi.
- Lantaarnpaal pal voor het huis/slaapkamer met fel, wit licht.
- Felheid mag minder. Sommige straten zijn zo goed belicht, is nog meer te zien dan overdag.

Bijlage B.3: Toelichtende reacties gegeven bij vraag 7: 'Hoe zou u de verlichting in uw straat willen veranderen (op het moment dat het aan vervanging toe is)? Wilt u meepraten?'

Reacties waarin concrete locaties worden genoemd:

- Eigen woonstraat is goed maar wij kijken op het Westeinde dat in een zee van licht baad.
- Er is veel hinderlijk licht vanuit het industrieterrein Hessenpoort.

Overige reacties:

- Ja, (mailadres is opgenomen in aparte bijlage voor intern gemeentelijk gebruik)
- Zie opmerking bij 6
- Graag nú veranderen; het licht dimmen!
- I.v.m. slapen
- Antwoord betreft 't deel van de woonstraat waaraan ik woon; niet de nabije woonomgeving, w.o. het achterpad.
- Vraag 5 moet vraag 4 zijn. Bij 4 worden de gegevens gevraagd.
- Ja ik wil graag meepraten.
- Verlichting in het buitengebied van Nieuwleusen draagt in zeer grote mate bij aan de verkeersveiligheid en sociale veiligheid van de inwoners!
- JA, GRAAG.
- Nee.
- Nee.
- Ik kan me voorstellen dat er, wanneer de armaturen aan vervanging toe zijn wordt gekeken naar een andere manier van verlichten. Zoals het nu is vind ik erg plezierig en zou ik graag zo blijven zien maar of het financieel en duurzaam haalbaar is? Minder licht tussen 23.00 en 6.00 uur zou een optie kunnen zijn. JAZEKER, ik wil graag betrokken worden door de gemeente Dalfsen op het moment dat de gemeente overweegt om de verlichting te gaan vervangen. Dat heb ik in het verleden ook al eens aangegeven en dat bevestig ik opnieuw.
- Ja, (mailadres is opgenomen in aparte bijlage)
- Reeds aangegeven.
- Ja (adresgegevens zijn opgenomen in aparte bijlage)
- Nee.
- In ieder geval niet minder verlichting.
- Zie vraag 5.
- Ja.
- Ja.
- Betere aansluiting op zonsondergang, etc.
- Ja.
- Update vd aanwezige lantaarnpalen is wenselijk.
- Nee.
- Ja, (mailadres is opgenomen in aparte bijlage)
- Alleen de plaats.
- Ja, heel graag.
- Ja, heel graag.
- ja
- Nee
- Licht mag 's nachts gedimd worden.
- Als de gemeente daar behoefte aan heeft.
- Ja (adresgegevens zijn opgenomen in aparte bijlage)
- Ja.
- Zie opmerking vraag 6.

Bijlage B.4: Toelichtende reacties gegeven bij vraag 8:

'Het beleidsplan behandelt ook vele andere bronnen van licht. Ervaart u 's avonds of 's nachts in of om uw woning of uw bedrijf hinder van verlichting? U kunt meerdere lichtbronnen aanklikken:?'

Reacties waarin concrete locaties worden genoemd:

- Verlichting op Buitenplaats Gerner is 's nachts te veel, maar de verlichting bij Hofmanssteeg 7 (De Kleine Kornuiten) is overdadig en totaal overbodig.
- De hoeveelheid lichtmasten en de te felle lampen in de bebouwde kom van De Smeule.
- Lichte hinder terreinverlichting van Grondverzet Vilsteren
- Hessenpoort, bedrijven langs N340.
- Felle lamp bij achteruitgang (pad achter woningen Nieuwe Uileg/Ruigedoornstraat) verlicht slaapkamers.
- Rond sportpark (zwembadlaantje totaal geen verlichting).
- Trappenhuis van de Ronde Marke.
- Ik vind voor het aangezicht van Dalfsen de hoeveelheid licht die er in het gemeentehuis brand als er bijna niemand meer is erg storend. Dit leidt erg af en is totaal niet nodig. Gemeente moet hierin het goede voorbeeld geven gezien de doelstellingen.
- Ik vind het alleen jammer, dat je zoveel verschillende (gele) kleuren licht hebt. Kijk maar eens naar de Parallelstraat; Molenhoek; Kanaaldijk-Noord. De kleur van het licht is allemaal verschillend.
- Geen hinder, maar ik vind het storend wanneer ik er rij dat vooral buitengebied zoals de N-wegen (vanuit Nieuwleusen richting Zwolle bijvoorbeeld) overbelicht is. Zo zonde als je ziet hoeveel armaturen er langs die weg staan en zoveel uren branden. Qua verkeersveiligheid is alleen bij kruispunten/rotonden een armatuur of twee voldoende. Langs de rechte weg is het niet noodzakelijk of kunnen heel veel armaturen uitgeschakeld worden. Al is het bijvoorbeeld van middernacht tot 4 uur bijvoorbeeld. Dat zou al aanzienlijk schelen.

Overige reacties:

- Te fel.
- Reclame.
- Verlichting in achterpad.
- I.v.m. slapen.
- Wel erg sterke lantaarnpalen hier en daar!
- Het is een dilemma: veel licht is veilig, weinig is mooi maar onveilig.
- We wonen in het buitengebied maar het valt mij op dat sportvelden in het algemeen een bron van licht zijn. Het lijkt net alsof er een vliegtuig gaat landen.
- Te weinig gefocused op de openbare ruimte.
- De oranje straatverlichting (sox) moet eigenlijk led worden.
- De lantaarn staat op eigen grond.
- We hebben geen verlichting.
- Hinder is een groot woord, wij vinden het niet passend in het landschap.
- Felheid van lamp voor het huis.
- Nee wij hebben helemaal geen licht.
- Aanlichting panden hoeft van mij niet.
- Buren hebben licht aan vanwege mogelijke inbraak.
- Combinatie van factoren, het is nooit meer echt donker.
- Lantaarnpaal precies voor het huis.
- Er staat een straatlamp bij/aan onze tuingrens. Die zou van mij wel minder fel mogen, dan is er nog steeds voldoende zicht op straat.

Bijlage B.5: Toelichtende reacties gegeven bij vraag 9:

'In sommige woonwijken worden achterpaden verlicht. U kunt meer lezen over de voordelen en nadelen hiervan in het onderste deel van de factsheet 'Woonwijken'. Wat vindt u van het verlichten van achterpaden?'

Reacties waarin concrete locaties worden genoemd:

- Verzoek om een lantaarnpaal op fietspad/voetpad achter de Clauslaan vanaf de Julianalaan tot aan het speeltuintje. Er wordt veel gebruik van gemaakt bijv. om naar sport te gaan, ook veel kinderen maken gebruik van dit pad.
- Alleen bij de speeltuin in de oranjebuurt is GEEN verlichting en naar mijn mening is dit echt wel nodig. Het is er heel donker en niet bepaald veilig!!!!
- Door komst woningen geeft pad naast/achter begraafplaats gevoel van minder ruimte. Moet nu beter verlicht worden. Ook i.c.m. nieuw in te richten parkeerplaats Fabiushof.

Overige reacties:

- Ik heb een "achterpad". Mij lijkt de vraagstelling ad 9 niet erg duidelijk.
- Bij ons is het niet nodig, maar er kunnen wel achterpaden zijn waar het wel nodig is. Flexibel hiermee omgaan.
- Wel donker voetpad naast huis, verlichting graag i.v.m. onveilig gevoel.
- Ik verlicht mijn erf zelf met bewegingsmelders van zonsondergang tot zonsopgang.
- Het achterpad is gezamenlijk (5 bewoners).
- Pad is niet openbaar.
- N.v.t.
- Op dit moment is het veel te fel.
- Maar zou het voorpad wel graag verlicht willen hebben.
- Zeker noodzakelijk, inbraakpreventie.
- Bewoners kunnen zelf ook wel een lampje ophangen.
- Hier in achterpad werkt lamp nummer 5 niet, na melding nog steeds niet gemaakt, ga dus met fiets door voordeur omdat het achter meestal pikkedonker is .
- Wij verlichten zelf onze "paden" rondom het pand, i.v.m. veiligheid.
- Minder kans om niet gezien te worden.
- Graag, ik vind het erg vervelend als ik 's avonds thuis kom na het sporten.
- Soms is er gespuis. Dan is verlichting toch fijn.
- Op het plein hierachter gaat anders jeugd hangen.
- Ik zou graag meer verlichting op mijn achterpad willen hebben.
- Brandgang is te donker en onoverzichtelijk.
- Als je weet dat je achterpad of dat van je burens onverlicht is neem je zelf een lampje mee.

Bijlage B.6: Toelichtende reacties gegeven bij vraag 10:

'Wat vindt u ervan als de gemeente de volgende keuze gaat maken op het moment dat verlichting aan vervanging toe is binnen de bebouwde kom (niet specifiek in uw eigen straat):'

Reacties waarin concrete locaties worden genoemd:

- Er wordt enorm veel gebruik gemaakt van het Molenpad in Nieuwleusen. Deze is enorm slecht verlicht wat tot veel gevaarlijke situaties kan leiden. We zien veel sporters, fietsers, wandelaars op dit donkere stuk. Het zou een stuk veiliger worden wanneer dit beter verlicht wordt.
- Vooral de fietspaden waar al vroeg de schoolgaande jeugd over fietst moet goed verlicht zijn. Bv van Lemelerveld naar Raalte langs het kanaal en langs de parallelweg. Het is hier erg donker en geeft geen veilig gevoel.
- Ik fiets woon-werk Lemelerveld- Dalfsen en fiets dus bijna 5 maanden in het donker. Niet voor de sociale controle, maar voor de veiligheid zou ik graag (groene, natuurvriendelijke) verlichting hebben op het fietspad door het bos bij Foreco. Ook omdat daar vaak takken op de fietspad liggen en het dus ook daarom gewoon gevaarlijk fietsen is in het donker. Voorbeelden van die "groene" verlichting vind je langs het fietspad Heino-Raalte of langs het fietspad Balkbrug-De Stapel.

Overige reacties:

- Sociale controle is overal nodig en niet alleen op veelgebruikt paden!!!
- Voorgevel en tuinen: hangt af van de situatie, soms is dit wel gewenst i.v.m. sociale veiligheid.
- Wanneer wordt een fietspad/voetpad veelvuldig wordt gebruikt? Ook die een of twee fietsers/voetgangers willen graag veilig fietsen/lopen. Wel minder verlichten dan veelvuldig gebruikte paden en zeker bij bochten/kruisingen e.d.
- Met name ook in buitengebied!!
- Alle voet/fietspaden voldoende verlichten.
- Veelgebruikt is juist sociaal veiliger, dus minder licht.
- Differentiëren naar gebruiksintensiteit. Maar weglaten verlichting binnen bebouwde kom is minder gewenst.
- Niet alleen veelgebruikte.
- Wie bepaalt wat een veel gebruikt voetpad of fietspad is. Het is belangrijk om dat eerst objectief te meten. Mocht het zo zijn dat het financieel niet haalbaar is om de paden te verlichten dan kan ik me voorstellen dat er keuzes worden gemaakt in een kern.
- Niet alleen veel gebruikte paden moeten verlicht worden, ook minder gebruikte paden hebben verlichting nodig voor de veiligheid.
- Veiligheid voor alles.
- De voet/fietspaden behoeven geen zee van licht, maar het moet niet geheel donker zijn.
- Ook onveilige niet veelgebruikte voetpaden/wegen moeten worden verlicht.
- Fiets- en voetpaden moeten alle verlicht blijven worden.
- Juist ook de niet veel gebruikte paden moeten wel voorzien zijn van verlichting, i.v.m. veiligheid.
- Alle fiets / wandelpaden.
- Ook de fietspaden buiten de bebouwde kom verlichten.
- Denk aan weg van school naar de fietstunnel toe.
- Als je alleen veelgebruikte voet/fietspaden verlicht zal gevoel van veiligheid juist afnemen op de overige voet en fietspaden.
- Dynamische verlichting toepassen.
- Richtlijnen en gelijkmatigheid zijn prima als uitgangspunten maar de lichtkleur en verblinding zijn misschien nog wel belangrijk om je veilig te voelen en om het veilig in te richten.
- Ook sommige minder gebruikte voet/fietspaden zullen moeten worden verlicht wanneer dat voor de veiligheid nodig is.
- Overall licht is veiliger.
- Verlichting in principe op alle fiets- en voetpaden in de kernen i.v.m. sociale veiligheid. De laatste vraag is erg onduidelijk!

- In het kader van veiligheid moeten ook minder gebruikte voet/fietspaden verlicht worden. Uiteraard moet de vraag gesteld worden wat de grens is als we het hebben over "veelgebruikte" etc.
- Alle voet- en fietspaden verlichten, ook de minder vaak gebruikte!
- Alle voet/fietspaden moet goed verlicht zijn i.v.m. veiligheid.
- Niet alleen veelgebruikte voet- en fietspaden, op de iets minder gebruikte is de veiligheid immers minstens zo belangrijk!
- Alle voet- en fietspaden.

Bijlage B.7: Toelichtende reacties gegeven bij vraag 11:

'Wat vindt u van de voorgenomen keuzes op het gebied van dimmen. Het gaat ook hier om het moment dat verlichting aan vervanging toe is binnen de bebouwde kom en niet specifiek in uw eigen straat.'

- Verkeer op doorgaande wegen (w.o. tevens, indien 't ook gebruikt wordt, door fietsers!) voert zelf voldoende verlichting.
- Is hier onlangs geplaatst, is dit dimbaar??
- Dimbaar vanaf ong. 23.00-6.00 uur, aanpassen aan de seizoenen. Lijnen op het wegdek kunnen ook veel doen en is prettiger rijden.
- Uitgaande van dimmen in de nachtelijke uren en niet gekoppeld aan een bewegingsmelder gedurende de avond tot 23.00u.
- Hierin mogen de kosten geen belemmering zijn.
- Goed idee.
- De opbrengst van dimbare verlichting weegt niet op tegen de kosten.
- Dimmen vanaf 20.00 uur vind ik nogal vroeg. Juist dan zijn er veel hardlopers en wandelaars op de wegen.
- Op doorgaande wegen mag meestal harder worden gereden dan in een woonwijk daarom volle lichtsterkte noodzakelijk.
- Moeten bij activiteit automatisch vol gaan branden.
- Het zou helemaal mooi zijn als ze ook gestuurd worden met een bewegingsmelder. Dan wordt er alleen meer verlicht indien nodig.
- Dimbaar zou bewegingssensor gestuurd moeten zijn.
- Meer licht houdt eerder inbrekers weg.
- Verlichting laten afhangen van omstandigheden.
- Na 23.00 uur, bij de eens antwoorden dimmen.
- Enkel wanneer het economisch voordeel oplevert (significant minder kosten).
- Dimmen is goed. Als het dimregime maar aangepast wordt aan de gebruiksfunctie.
- Aangepast aan de seizoenen neem ik aan.
- Mits voldoende als het nodig is, eventueel met bewegingsmelders.
- Dimbaar, maar niet uit!
- Het kan allemaal minder, dus helemaal eens.
- Met name criminaliteit of overlast vinden plaats in de tijdvakken waar de gemeente Dalfsen voornemens is te dimmen, dit draagt niet bij aan de veiligheid. Voor de doorgaande wegen, prima oplossing en besparing.
- Hartstikke goed! Het hoeft vaak echt niet die felle verlichting.

Bijlage B.8: Toelichtende reacties gegeven bij vraag 12:

'De gemeente licht enkele monumenten en kunstwerken aan (infoblad Aanlichting). Op dit moment brandt deze verlichting in de avond en de nacht. Welke optie heeft uw voorkeur?'

Reacties waarin concrete locaties worden genoemd:

- Gemeentehuis mag helemaal wel uit.

Overige reacties:

- Vernielingen vinden toch wel plaats.
- Alles uitschakelen is voor de toerist/burger en met name in de zomermaanden niet erg promotend. In de wintertijd 23.00 uur en in de zomertijd 1.00 uur.
- Wees selectief. Niet alles hoeft verlicht. Laat "Nacht van de nacht" niet alleen een symbolische handeling zijn voor één avond/nacht.
- Zeker om criminaliteit te verminderen.
- Door de week om 23.00 uur uit. Alleen in het weekend langer.
- Kun je overdag wel bekijken.
- Wie geniet er na 23.00 van??
- 's Winters 23.00 uur, 's zomers 01.00 uur.
- Slechts enkele objecten bescheiden aanlichten; in weekend tot 1.00 uur in centrum.
- Ook om vernieling te voorkomen.
- Laten branden, maar na 23.00 of 01.00 uur dimmen.
- Anders is de kans op vernieling en schade groter.

Bijlage B.9: Toelichtende reacties gegeven bij vraag 13:

'Wat is uw mening over de volgende voorgenoemde keuzes buiten de bebouwde kom?'

Reacties waarin concrete locaties worden genoemd:

- Westerveen is een drukke weg vanaf de rotonde Bosmansweg tot Jachtlusteralee. Veel snelle auto's, fietsen en wandelaars. Verlichting noodzaak!!!!
- Licht op Rechterensedijk kan wel minder.
- Met name fietspaden op hoofdroutes (Westeinde/Den Hulst/Koesteeg, enz) blijven verlichten.
- Als voorbeeld wil ik de Ankummer Es noemen. Deze valt gedeeltelijk buiten de bebouwde kom, maar is een erg drukke route waar veel forenzen en scholieren langsfietsen. Het aantal lichtpunten is nu echt minimaal!! Zeker in het donkerste stuk door het bosje, waar ook nog eens twee zeer onoverzichtelijke bochten inzitten!! Doe hier iets aan en wacht niet te lang! Ook de bermkant verdient aandacht, zeker voor de veiligheid van de fietsers!!!
- Op de parallelweg v.d. N377 de zuidkant is het veel te donker. 's Avonds zie je niets. Levensgevaarlijk bij mist en ander slecht weer. Er staan ook niet voldoende strepen op de weg om je te kunnen oriënteren waar de berm is.
- Oversteek Molenpad Paltheweg is slecht verlicht. Geeft gevaarlijke situaties. Ook staan er aan het Oosterveen om de zoveel meter een lantaarnpalen. Aan de Bouwmansweg geen een!!!!!!! En ook het Molenpad niet.
- Aan de oosterhulst / Den Hulst parallelwegen te weinig verlichting, als fietser ben je niet goed zichtbaar omdat automobilisten worden verblind door de automobilisten op de autoweg die net iets hoger ligt dan de parallelwegen. Meer verlichting zou de fietsers beter zichtbaar maken.
- Wat ik een nare bocht vind in het donker is die komend vanaf Emmen richting Dalfsen, Poppenallee, de bocht naar rechts bij fam. vd Berg. Ik denk dat deze bocht beter verlicht moet worden.
- Verlichting fietspad in de 5 donkere maanden, gedeelte "Foreco-bos" i.v.m. gevaar fietsen in donker en vaak takken op de weg. Buiten het bos is dit niet nodig.

Overige reacties:

- Het lijkt ons voor de veiligheid geen goed idee om lichtpunten in het buitengebied te verminderen. Het is al donker genoeg op het platteland.
- Veel gebruikte fietspaden buiten bebouwde kom (bijv. sportpark) wel verlichten .
- De fietspaden hoeven niet zo fêl verlicht.
- Fietspaden helemaal niet verlichten buiten de bebouwde kom ben ik het niet mee eens. Dat houdt in dat ook fietspaden waar schoolgaande kinderen over moeten fietsen helemaal nergens verlicht is. Ten eerste fietst dat ontzettend vervelend, omdat je bijna niets ziet en ten tweede is het onveilig (zeker sociale veiligheid). In ieder geval verlichten bij een bocht(je), kruising, splitsing e.d. zodat met richtlijnen je weet waar het fietspad naar toe gaat. Fietspaden zijn aangelegd omdat daar behoefte aan was en voor de veiligheid van de fietsers, ook 's avonds wordt daar gebruik van gemaakt. Puur recreatieve fietspaden vind ik een ander verhaal. Hier mag het wel uit. Fietspaden markeren met duidelijke lijnen scheelt ook veel.
- Weet niet of dit wel gebeurt.
- De reflecterende borden moeten wel schoongehouden worden.
- Verlichting buiten de bebouwde kom is noodzakelijk om mensen veilig te laten fietsen/wandelen. Mensen zullen de auto meer gaan gebruiken als het buitengebied slecht is verlicht.
- Wat zijn de sancties voor de verlichtingseigenaren?
- Het criterium bebouwde kom is te strak, niet flexibel.
- Zoals aangegeven is de belijning aan vervanging toe.
- Veiligheid voor fietsers erg belangrijk!
- Voor de vele hardlopers en wandelaars in de gemeente wil ik pleiten voor méér verlichting in de buitengebieden, vooral de fietspaden. En dat hoeft uiteraard niet de hele nacht branden.
- Dit is volgens mij de eerste keer dat er wat gevraagd wordt over verlichting.
- Zie ook mijn vorige toelichting.
- Veel gebruikte fietspaden buiten de bebouwde kom moeten ook verlicht worden voor de veiligheid.

- Graag op elke kruising een lantaarnpaal. Vooral in het buitengebied is dit belangrijk. Weet je ook beter wanneer er een weg van recht en/of links komt. Nu rij je er soms ongemerkt aan voorbij.
- In het buitengebied zijn de wegen en fietspaden onvoldoende verlicht.
- Buiten bebouwde kom is sociale en verkeersveiligheid nog bijna belangrijker dan binnen de bebouwde kom: onze kinderen fietsen ook naar de sportverenigingen of ergen anders naar toe!
- Beleid mag niet een doorslag gevende functie zijn om bedrijven te belemmeren om eigen verlichting te hebben. Een bedrijf moet naar eigen inzicht kunnen handelen voor haar eigen veiligheid en sfeer.
- Bij 'geen fietspaden verlicht': met uitzondering van dorpsuitloop.
- De belijning moet wel met regelmaat worden geleverd i.v.m. vervagen reflectie.
- Hoe minder hoe beter.
- Er zijn hier geen fietspaden.
- Fietspaden zouden t.z.t. lichtgevende strepen mogen krijgen.
- Ook waar nodig voor sociale veiligheid.
- Fietspaden altijd verlichten, niet fel, maar mooi zwak licht dat andere fietspadgebruikers zichtbaar maakt.
- Belijning met ledverlichting verwijderen en zeker niet uitbreiden
- Buitengebied bij ieder huis lantaarnpalen aan de weg.
- in het buitengebied moeten de kruisingen en t-splitsingen wel verlicht worden.
- Fietsers ervaren een groter gevoel van onveiligheid dan automobilisten als er geen licht is. Zij hebben geen grote koplampen. Dus fietspaden wel verlichten.
- Fietspadverlichting ook buiten kom dynamisch.
- Wat betreft het verlichten van fietspaden lijkt mij een aspect of hij veel gebruikt wordt belangrijker dan of dit binnen of buiten de bebouwde kom is. Verlichting naar het station is wel noodzakelijk maar zou tussen 01:00 en 06:00 uit kunnen.
- Ik zou willen pleiten voor een melder die aangeeft dat er fietsers zijn zodat de straat helderder verlicht wordt. Is de fietser gepasseerd dan kan het licht weer dimmen.
- Scherpe bochten worden in het buitengebied doorgaans niet aangegeven met reflecterende borden, laat staan verlichting. Een kwalijke zaak. Ook fietspaden dienen ten alle tijde verlicht te worden (het liefst alle straten), zodat onwillenden tijdig opgemerkt kunnen worden.
- Ook verkeersveiligheid verlichting niet nodig, achterhaald idee.
- Belangrijke doorgaande fietspaden die bijv. kernen verbinden, wel verlichten.
- Doorgaande wegen wel voorzien van verlichting.
- Het wegverloop aangeven met belijning en borden is vaak voldoende, niet altijd! Dit dient per situatie bekeken worden met sociale en verkeersveiligheid in achtneming .
- Fietspaden buiten bebouwde kom: op doorgaande wegen wel op sommige plekken doen.

Bijlage B.10: Toelichtende reacties gegeven bij vraag 14:

'Bij welke lichtbronnen is volgens u veel winst te behalen qua energiebesparing en verminderen van lichthinder en lichtvervuiling? Meerdere antwoorden zijn mogelijk.'

Reacties waarin concrete locaties worden genoemd:

- IN HET GEMEENTEHUIS.
- Met Zwolle op >6 km, komt het toch 's nachts schel dichtbij (Pec, Berkum, vd Valk, Hessenpoort straat en bedrijfsverlichting).

Overige reacties:

- N.v.t.
- Het laten branden van lantaarnpalen overdag is verspilde energie en verspilde kosten!!
- Als sommige winkels e.d. hun volledige verlichting uitschakelen, maar wel (sfeervolle) verlichting laten branden kan dit veel opleveren. Ik kan 's avonds toch de winkel niet in als ik dan al iets leuks zie. Of dit gevolgen heeft voor meer inbraak e.d.....?
- Paardenbakken zijn soms hinderlijk voor het verkeer, want lampen schijn naar de weg toe wat verblindend is (kan zijn).
- De besparing kan ook worden gecombineerd met dimmen en met uitschakelen in de nacht, van 23 tot 6 uur.
- Als het particuliere verlichting moet de gemeente zich alleen maar mee bemoeien als er mensen last van hebben.
- Kan er niet zo goed over oordelen.
- Als overal lederlichting gebruikt gaat worden zijn de meeste problemen opgelost.
- Kan allemaal minder fel, dus zodoende kosten- en energiebesparend.
- Straatverlichting voor kerst. Is mooi wanneer deze verlichting er in december hangt maar tot half februari is veel te lang.
- Bij 'sportvelden': voor zover dat al niet gebeurt. Bij 'reclame en etalages': zit ook veiligheidsgevoel op straat aan: dus wel energiezuinig en wel 's avonds. Misschien niet 's nachts.
- Vervangen door LED en dit stimuleren.
- Er kan nog meer naar beneden gericht en evt groener lichtgevende armatuur gebruikt worden.
- U vraagt hier op 3 vragen een antwoord.
- Alles in relatie met veiligheid, maar ook gezellige uitstraling voor passanten. Moet geen dood dorp worden. Vooral in de nacht veel te winnen.
- Toepassen ledverlichting.
- Meer met bewegingssensoren werken.
- Geen idee.
- Wegen buiten de bebouwde kom.
- Ik vraag me af of al die verlichting op sportvelden, reclames en bedrijven niet veel minder kan. Minder armaturen, meer 's nachts uitschakelen door timer en ledverlichting aanbrengen. Daar is nog zo'n slag te slaan en het zou mooi zijn wanneer de gemeente daar ook een actieve rol in zou kunnen spelen. Bewustwording op dat vlak is zo lastig dus alle informatie of gericht aanschrijven van bedrijven of in gesprek gaan met bedrijven/sportverenigingen zou al groot verschil kunnen maken. Qua verduurzaming zie ik bij verenigingen vaak nog geen/nauwelijks actie.
- Verenigingen of particulieren hebben hierin een eigen verantwoordelijkheid op gebied van kosten, hinder en besparing.
- Zulke felle belichting op sportvelden is echt niet nodig. De bal is met gedimde verlichting echt nog wel goed te zien.

Bijlage B.11: Toelichtende reacties gegeven bij vraag 15:

'De gemeente wil groepen lichtbroneigenaren informeren en enthousiast maken over het beleid van Bewust Verlichten. Wat vindt u hiervan?'

Reacties waarin concrete locaties worden genoemd:

- Zeker als de nieuwe N340 in gebruik wordt genomen.

Overige reacties:

- Burgerparticipatie, goed ding.
- Ieder heeft zijn eigen verantwoordelijkheid.
- Mensen die hinder ondervinden dienen het zelf overeen te komen. Dit is niet aan de gemeente.
- Geen verplichtingen .
- Zeker optreden als anderen (buren) hinder ondervinden.
- Maak er een feestje van, veel gebeurd onbewust.
- Onze buitenverlichting gaat alleen aan bij beweging. Veiligheid. Lijkt me bewust verlichten.
- Bewust maken, gesprekken voeren en aanzetten tot vrijwillige maatregelen en pas optreden wanneer dit geen effect sorteert en er sprake is van storend licht.
- Zolang ook het belang van verlichten voor de (eigen) veiligheid ruim aan bod komt.
- Mogelijke subsidieregeling aanspreken? Potje hemelwater afkoppelen doorsluizen naar subsidie of lening voor ledverlichting.
- Zie vraag 14, maar de gemeente mag natuurlijk bij aantoonbare hinder optreden. Verder geen onnodige kosten maken op gebied van advies en inhuren van zogenaamde expertise.

Bijlage B.12: Toelichtende reacties gegeven bij vraag 16:

'De gemeente overweegt haar eigen aanlichting van gebouwen, monumenten en kunstwerken uit te schakelen van 23 tot 6 uur in de winterperiode en van 1 uur tot 6 uur in de zomerperiode. Ook andere partijen verlichten op die uren voor promotie en decoratie (gevel, etalage, reclameborden etc). Wat is uw mening hierover?'

- N.v.t.
- Na 1.00 uur zijn de meeste werkenden thuis en is geen reclame nodig of promoties.
- Iedereen mag van mij zelf beslissen of ze buitenverlichting laten branden in de nacht: ook hiervoor geldt dat dit voor werkzaamheden en veiligheid kan zijn. Hier staat niets over promotie en decoratieverlichting, dus ook 2!
- Als het goed is slaapt iedereen 's nachts, toch? (de meeste dan)
- Waarom pas vanaf 1:00 uur. Vanaf 23:00 kan de gemeente een grote besparing behalen.
- Waarom pas om 1.00 uur en niet om bv 23.00 uur het licht uit? Licht 's nachts is voor mens en dier ongezond!
- Verlichte gebouwen etc. geeft ook een gevoel van veiligheid midden in de nacht.
- Heb reeds 23.00u aangegeven.
- Het geeft een fijner gevoel en het aanzicht verbeterd. Maar de nachtelijke uren ben ik het niet mee eens, na 1:00 uur mag het uit.
- Geen verplichtingen van de gemeente.
- Zie opmerking bij vraag 14: aan reclame (bijv. winkelpuien) zit ook veiligheidsgevoelsaspect.
- Stimuleren i.p.v. reguleren.
- Als men dit met sensors zou doen op dimlicht dan kan door passanten het licht geactiveerd worden waarna het weer dimt. Hierdoor kan mijns inziens veel bespaard worden.

Bijlage B.13: Toelichtende reacties gegeven bij vraag 17:

“Wij zijn erg benieuwd naar uw mening over de vormgeving van het Beeldend Beleidsplan. Wat vindt u van de toegankelijkheid, vindbaarheid van informatie, het taalgebruik en de beelden? Ter verduidelijking: Hoofdstukken 1 tot en met 3 geven het beleid van de gemeente weer. De overige informatiebladen bieden nadere informatie per gebied, lichtbron en thema?”

Reacties waarin concrete locaties worden genoemd:

- Graag ook egalisering van stoepen en kuilen in rijweg in Ruitenborgstraat en verder tot centrum.

Overige reacties:

- Veel informatie die je moet bekijken, waardoor je relatief veel tijd nodig hebt om de vragen te beantwoorden.
- Is toegankelijk, vindbaar en leesbaar.
- Goed en duidelijk. Goed vindbaar. Digitaal Dalfsen prima op orde.
- Het concept-beleid vind ik goed verwoord, en best verstandig. Daarentegen (bijv. d.t.v. het tussendoor inzien van info-bladen) deze enquête op zich niet erg gebruiksvriendelijk.
- Prima.
- Prima.
- Lijkt mij prima!
- Erg uitgebreide studie daardoor lastig leesbaar.
- Wel vrij duidelijk.
- Alles is te vinden en toegankelijk. Taalgebruik prima, ook de beelden. Voor mij mag er meer gewerkt worden met scrollen, nu is het erg vaak terug klikken naar hoofdstukjes.
- Het is mij duidelijk wat er bedoeld wordt.
- Mooi breed opgezet beleidsplan. Gemeente heeft voorbeeldfunctie voor particulieren.
- Ik vind het verder een prima beleid, met de nadruk op milieu en veiligheid. En niet op kunst die 's nachts verlicht hoeft te worden niet meer verkoopbaar in deze tijd van klimaatverandering.
- Goed.
- Voldoende.
- Goed dat jullie er aandacht aan besteden.
- Je betaald WOZ aan de gemeente voor je woning in relatie met je leefomgeving. Als daar gemeentelijke verlichting bij aanwezig is kun je die niet zonder consequenties weghalen.
- Als leidraad goed, maar uitwerking mag wat mij betreft nog soberder.
- Goed.
- De foto's zijn erg helder, maar helaas ook bijna allemaal 'ideaal', dus heldere nachtluchten. Beter uit te beelden met mist, regen, en dergelijke afwijkende beeldomstandigheden.
- Prima beeldende ondersteuning.
- Geen mening.
- Het beleidsplan ziet er goed uit.
- Alles wat er staat kan ook in 2 pagina's.
- Prima.
- Prima plan.
- Duidelijk en toegankelijk.
- Prima.
- N.v.t.
- Prima.
- Duidelijke informatie. Prima uitleg.
- Prima.
- Prima vorm en presentatie. Erg toegankelijk en 'beeldend'.
- Digitaal prima toegankelijk en helder omschreven. Misschien ben ik wat ouderwets maar ik mis wel 1 document dat ik achter elkaar kan lezen, deels kan printen als ik dat zou willen. Omdat het beleidsplan modulair is opgebouwd kan het zijn dat ik zaken over het hoofd zie.
- De toegankelijkheid, vindbaarheid van informatie, enz. zijn duidelijk aangegeven.
- Prima.

- Ik vind het een duidelijk verhaal. Alleen de tekst had qua opmaak nog wat overzichtelijker gemogen.
- Hoofdstuk 1: prima plan. Hoofdstuk 2 en 3: niet minder licht in het buitengebied. Sommige wegen zijn nu al onvoldoende verlicht, met maar een enkele lantaarnpaal. Liever meer verlichtingspalen en dan dimmen.
- Duidelijk, overzichtelijk en goed gebruik van links. Makkelijk te navigeren en zodoende fijn om door te lopen.
- Het is een goed beleidsplan. Ik vind het oke maar de gemeente kan iedereen toch niet naar de zin maken.
- Prima.
- De beelden waren duidelijk.
- Prima.
- Ziet er goed uit.
- Goed.
- Duidelijk.
- Fijn dat enige inspraak mogelijk is.
- Geen mening.
- Helder!
- Het buitengebied mag niet het kind van de rekening worden!!
- Ik ben daar positief over. Ben blij dat u mij in de gelegenheid stelt mijn mening te geven. Goed initiatief.
- Geeft heldere en duidelijke (achtergrond-)info. Mooi stuk werk!
- Is goed.
- Niet gelezen
- Blijjant. Taalgebruik kan nog wat eenvoudiger. En als aanwezige op de infoavond merk ik dat de gewone rondsurfende belangstellende de waarde van de plaatjes eigenlijk mist. Ik zag niks bijzonders". Maar vormgeving visie/beleidsplan: dat zouden meer afdelingen/sectoren/onderwerpen moeten doen.
- Goed verwoord.
- Geen mening.
- Goed.
- Oké.
- Prima opgezet, duidelijk.
- Goed.
- Redelijk plan.
- Goed vormgegeven, erg veel informatie. Veel mogelijkheden om door te klikken. Dat heb ik selectief gedaan vanwege de hoeveelheid. Maar hierdoor kan ieder naar zijn/haar interesse zoeken.
- Is oké.
- Voor mensen die niet digitaal zijn mag er best wat meer uitleg in de krant, waarschijnlijk vooral oudere mensen die wel goede verlichting willen maar de overbodige verlichting ook niet nodig vinden. Hoe kunnen zij stemmen?
- Prima.
- Sorry, niet gelezen.
- Prima.
- Geen toelichting.
- Niet gelezen.
- Goed.
- Duidelijk en direct.
- De tekst is nog steeds erg veel, je moet steeds naar andere sites klikken om het hele verhaal te lezen.
- Helder.
- Prima, duidelijk weergegeven.
- Geen mening.
- Zo verlichten dat vreemd bezoek niet denkt aan inbreken.

- Prima bereikbaar.
- De gemeente kiest voor 'Donker waar mogelijk, licht waar nodig'. Dit betekent dat zij alleen verlicht waar en wanneer dat nodig is. Voor ieder gebiedstype maakt de gemeente een afweging op maat. Mee eens, maar wie bepaalt waar en wanneer dat nodig is?
- Ziet er goed uit.
- Deze is prima te lezen.
- Goed duidelijk.
- Prima, leuk gemaakt met veel visuals.
- Prima!
- Tevreden.
- Geen idee.
- Ik vind dat we er milieubewust mee om moeten gaan.
- De vormgeving via een website is prettig. Zo hoef je niet meer een dik rapport door te lezen. De presentatie onder andere de foto's en de navigatie op de site mag wel wat verbeterd worden. Het is nu soms veel tekst met een paar foto's waarbij je goed moet zoeken voor welk deel de foto's als verduidelijking zorgen.
- Duidelijke informatie met mooie beelden van verschillende situaties.
- Prima.
- Ik kan mij er in het algemeen goed in vinden.
- Zinvol maar wat zijn de kosten op korte/langere termijn?
- Ik vind het goed wanneer er gebruik gemaakt wordt van lichtbronnen die geactiveerd worden door passanten. Met als begin gedimd licht.
- Het ziet er duidelijk en overzichtelijk uit.
- Ziet er duidelijk en overzichtelijk uit.
- Goed en duidelijk opgezet.
- Goed opgezet en ambitieus.
- Voldoende.
- Heel duidelijk! fijn dat je op thema kan zoeken en fijn dat er aandacht wordt besteed aan duurzaamheid en lichtvervuiling en andere manieren om besparingen te behalen. Ook de armatuurkeuzes kan je vinden en ook erg leuk dat bijv. in dorp Nieuwleusen wat ouderwets uitziende armaturen zijn gebruikt, dat maakt het knusser/gezelliger.
- Goed taalgebruik. Kijkt kritisch naar nieuwe mogelijkheden, hopelijk i.k.v. duurzaamheid maar daar lijkt het ook op. Goede foto's erbij. Geen moeilijke stof.

Bijlage B.14: Toelichtende reacties gegeven bij vraag 18:

'Heeft u nog suggesties, opmerkingen of tips voor onze gemeente Dalfsen aangaande verlichting?'

Reacties waarin concrete locaties worden genoemd:

- Oudere mensen hebben op papier een verzoek ingestuurd bij de gemeente n.a.v. het beleidsplan en de enquête. De online enquête hebben ze niet zelf ingevuld. Hun verzoek is 'een lantaarnpaal op het fietspad/voetpad achter de Clauslaan vanaf de Julianalaan tot aan het speeltuintje waar het heel donker is. Er wordt veel gebruik van gemaakt bijv om naar sport te gaan, ook veel kinderen maken gebruik van dit pad.'
- In de lange bocht aan de Lemelerveldseweg een extra lantaarnpaal plaatsen voor de verkeersveiligheid. Gezien de vele uitritten zou dat zeer welkom zijn.
- De dijkopgang, vanaf het station, is voor fietsers erg slecht verlicht, doordat er een bocht in het fietspad zit.
- Een best veel door fietsers en voetgangers benut tegelpad tussen de huizen Merellaan 23 en -25, c.q. de Zwaluwlaan en de Plaggenlag, in Nieuwleusen verdient minimaal een goede openb. verlichting. Het tegelpad (officieel voetpad!!) westelijk van de Kievitlaan en de Merellaan (tussen Kievitlaan 17 en Rinkslag 50) kan wel iets van de 19 lichtpunten inleveren!
- Sommige verlichting op Bosmansweg en Julianalaan is zo donker dat het niet bepaald veilig te noemen is, met de oude verlichting zag je dat er iemand over de stoep liep maar nu zie je dat niet eens meer. Geen veilig gevoel!
- Matige verlichting bij kruispunt Kanaaldijk Noord, Parallelweg, Vilstersedijk. Meer verlichting boven fietsbaan onder het nieuwe viaduct.
- Wij zouden graag zien dat bij de bibliotheek meer verlichting komt, omdat dit een aardige hangplek aan het worden is, vooral in de avond en nachturen. En wat daar allemaal niet meer gebeurt??
- Zie eerdere opmerking over onveilige situatie in buitengebied op Ankummer Es.
- Zie mijn eerdere opmerking over de Ankummer Es: als voorbeeld wil ik de Ankummer Es noemen. Deze valt gedeeltelijk buiten de bebouwde kom, maar is een erg drukke route waar veel forenzen en scholieren langsfietsen. Het aantal lichtpunten is nu echt minimaal!! Zeker in het donkerste stuk door het bosje, waar ook nog eens twee zeer onoverzichtelijke bochten inzitten!! Doe hier iets aan en wacht niet te lang! Ook de bermkant verdient aandacht, zeker voor de veiligheid van de fietsers!!!
- Lichtkleur op rotonde Jagtclusterallee/ Pr. Beatrixlaan kan beter. Liever heldere verlichting op deze doorgaande weg/ rotonde.
- Als je met de auto of op de fiets v.a. Balkbrug richting Nieuwleusen rijdt (zuidkant) wordt je enorm verblind door de auto's op de N377. Levensgevaarlijk. Hoe zal het gaan als de aanwonenden en bewoners uit de omgeving meer van de parallelweg gebruik moeten maken als de oversteken v.d. N377 gesloten worden. Je kunt er op wachten dat er ongelukken gebeuren. Fietsers zijn hier heel erg kwetsbaar. Als je in de auto rijdt zie je de fietsers soms veel te laat om dat je verblind wordt door het verkeer op N377. Graag struiken in de berm, de hele weg van strepen voorzien en meer verlichting zodat alles beter zichtbaarder wordt. Kom maar eens kijken Rijd maar eens b.v tussen 19.00 u en 24.00 u v.a. Balkbrug richting Nieuwleusen, (zuidzijde) dan zul je begrijpen wat ik bedoel. Vooral bij slecht weer.
- Om eerlijk te zijn vind ik het fijn om mee te denken maar ik houd mijn hart vast of ik daadwerkelijk gebeld ga worden wanneer de gemeente overweegt de armaturen aan het Oosterveen, Westerveen en Ruitenveen te gaan schrappen. De tijd zal het leren.
- Openbare verlichting kan wel minder (zeker na 23.00 uur), maar veiligheid moet boven alles gaan. Reflectie verplichten bij wandelaars (met bv. hond) buiten bebouwde kom. Het is echt levensgevaarlijk (bijvoorbeeld Tibbensteeg net buiten bebouwde kom Hoonhorst).
- Bij ons in de straat is geen verlichting en dit geeft bij avond en slecht weer nogal eens onveilige situaties en als we dan zien dat er op sommige plaatsen in het buitengebied wel veel verlichting is bijvoorbeeld op de Schaapskooiweg bij een kruising vier lantaarnpalen.
- Bij reconstructie en veranderingen van straten en fietspaden gelijk soort verlichting vernieuwen naar ledverlichting. Ik vind het nog steeds jammer dat dit niet is gebeurd in de Kamfstraat en De Meester Goris straat tijdens de vernieuwing.
- Ga niet bezuinigen op verlichting in het buitengebied en vooral de fietsroutes van scholieren naar Zwolle. (westerveen/ruitenveen)

- Zo spoedig mogelijk de tl-verlichting opruimen. Is erg temperatuurgevoelig en nare kleur licht. Ook de lampen op Kerkplein e.o.
- Meer verlichting in het buitengebied op veel gebruikte plekken zoals het Molenpad. Oversteek Molenpad naar Bouwmansweg.
- Het Molenpad is, alhoewel (of dankzij het feit dat) het een zandpad is, met name ook als gevolg van het fietspad oostwest dwars door Nieuwleusen (van Stouwe tot Buldersweg), ongelooflijk populair bij hardlopers, wandelaars en fietsers maar ook schoolgaande jeugd, waardoor ons inziens betere verlichting een absolute must is.
- Mooie straatlantaarns in de J. Schaapmanstraat en G.W. Spiegelstraat om er een mooiere uitstraling van te maken als dorpsgeheel, beetje combinatie van modern en nostalgisch.
- 1. Bij terugbrengen verlichtingsniveau de straatnaamborden zo plaatsen dat ze altijd verlicht worden. Bijv. in buitengebied het bord van een dwarsweg aan de lantaarnpaal op de doorgaande weg hangen en niet een eindje verderop langs die dwarsweg plaatsen.
2. Overweeg om de wegverlichting op de Rechterensedijk te vervangen door 'ouderwetse' 'kattenogen'. Over de huidige lampjes durven vooral oudere mensen niet te rijden.
- De lantaarnpaal-verlichting in alle straten en ook op bv de Rondweg kan prima om en om aan zonder dat het teveel ten koste gaat van sociale- of verkeersveiligheid.
- Wat ik al eerder aangaf is dat fietsroute van Lemelerveld naar Raalte langs het kanaal en langs de parallelweg verlicht moet worden. Mijn dochter van 17 gaat bewust al een aantal jaren niet meer langs het kanaal naar haar school in Raalte omdat het te donker is en ze zich niet veilig voelt. Ze fietst wel langs de grote weg maar ook daar is het erg donker en staat er veel groen langs de weg waardoor ze ook daar zich niet echt veilig voelt. Ze fietst vaak alleen.
- Westelijke en zuidelijke entree van Hoonhorst wordt gebruikt door hondenuitlaters (op straat). Er is echter geen verlichting. Levensgevaarlijk in mist of met bevroren ruiten (ook in combi met verblinding door tegenligger).
- Hoevenweg meer verlicht. En de weg vanaf Carrousel naar de fietstunnel toe.
- Ankkummerdijk 's avonds erg donker, meer licht is gewenst.
- Ten eerste complimenten over de aangepaste verlichting op bedrijventerrein Lemelerveld. Ten tweede, ik hoop dat er milieuvriendelijke groene verlichting komt langs het fietspad door het "Forecobos" voor de fietsveiligheid. Buiten het bos vind ik dit niet nodig.
- Op het plein naast de Esschingstraat staat alleen een basketbalbord. Daar staat 1 lantaarnpaal en dat mag van mij wel iets meer worden.

Overige reacties:

- Niet bezuinigen op verlichting in het buitengebied.
- Kan de gemeente een lantaarnpaal voor mijn huis plaatsen? Het ligt nl. in een scherpe bocht . de burens hebben een tijd geleden één aangevraagd en deze is geplaatst .
- Veiligheid is een belangrijk aspect. Lantaarnverlichting werd vaak te dicht bij elkaar geplaatst. Ga in gesprek met mensen waar de gemeente denkt dat de verlichting niet meer vervangen hoeft te worden. Vaak hoor je dan argumenten waar de gemeente niet aan heeft gedacht en spijt krijgt als het te laat is. Houd contact met de burger.
- N.v.t.
- Bekijken of een doorgaande weg naast een woonwijk wel zoveel verlichting behoeft. Tegelijk met de woonwijk.
- Alleen tijdens de maanden mei t/m oktober de verlichting wat dimmen.
- Aandachtspunt: alle wandel- en fietspaadjes in de kernen tussen de woonstraten in; nu vaak donker, hoe deze verantwoord te verlichten?
- Gedaan bij de behorende punten.
- Betrek niet alleen omwonenden bij veranderingen, maar ook gebruikers. Er is in de donkere momenten van de dag steeds meer recreatief en sportief gebruik van de openbare ruimte. Kijk maar naar de wandelingetjes na het eten (tot ca 22.00u) of recreatieve hardlopers of hondenuitlaters. Ook voor hen kan de verandering invloed hebben. Daarom mijn verzoek breder uit te nodigen dan alleen aanwonenden/omwonenden.
- Zo energiezuinig ongelijk eventueel bij zogenaamde losse verlichting van zonnepanelen o.i.d. gebruik maken.
- Nee.

- Als er afspraken zijn gemaakt over (openbare) verlichting deze ook nakomen en uit laten voeren door de onderhoudsplichtigen d.m.v. werkorders uitgeven.
- Streef naar de minimum hoeveelheid licht die nodig is. Dat is veel gezonder voor mens en dier. En het aantrekkelijke landelijke karakter van deze streek blijft beter bewaard. Wapent u tegen de krachten die het liefst ook 's nachts alles willen verlichten, zoals op zeer veel plekken in Nederland te zien is!
- Nee.
- Het is heel lastig met enquêtes in het algemeen dat er vooraf geen indicatie staat van de aantallen vragen/bladzijden. In dit geval is het lastig te weten hoe de enquête is te printen, dat is voor organisaties handiger te verwerken dan voor 'individuele gebruikers'.
- Nee
- Nee. De gemeente is volgens mij prima verlicht
- Nee.
- Indien verlichting vervangen moet worden dan ledverlichting gebruiken, bij voorkeur dimbaar en reagerend op aanwezig verkeer.
- N.v.t.
- Vind me niet capabel.
- N.v.t.
- Denk bij het beleid over verlichting ook aan de vele hardlopers en wandelaars in de gemeente! Verlichting van wegen (ook in de buitengebieden) stimuleert tot sporten!
- Verlichting van open stallen is een economische bezigheid vooral nu.
- Afgelegen fietspaden kunnen ook zo geschakeld worden als er iemand aanwezig is.(bv telefoon)
- Goed bezig.
- Het buitengebied niet vergeten.
- Deels eenzijdige vraagstelling.
- Duurzaamheid is en wordt steeds belangrijker en zou ik graag (nog meer) in mijn gemeente zien. Veiligheid en het gevoel van veiligheid door goed geplaatste verlichting is noodzakelijk. Snellere vervanging van defecte verlichting zou ik erg op prijs stellen. Er zijn mijn inziens best veel defecte lantaarnpalen in Dalfsen, ook op kritische punten in het verkeer.
- Er zijn veel defecte lantaarnpalen. Meer controle is wenselijk. Suggestie: eens per maand controle door medewerkers van de gemeente?
- Niet donkerder maken. Bepaalde mensen hebben een hekel aan (te veel) licht vooral bij bejaarden woningen.
- Volgens mij was een doel van de gemeente Dalfsen om minder regeltjes te hebben. Komt er nu weer een regeltje bij voor de verlichting? Geen goede zaak.
- Neen.
- Aan de burgers vragen aan te geven waar sprake is van onveilige en niet goed verlichte wegen/fietspaden en die zoveel mogelijk verhelpen.
- Het is mooi om zo mee te kunnen denken binnen de gemeente.
- Geen.
- Goed uitleggen wat de feiten en fabels zijn: meer verlichting betekent niet (altijd) meer veiligheid. Dimmen kan, u heeft het niet eens in de gaten :-)
Donker is van waarde voor mens&dier. Donker eng en naar: Verlicht uzelf ipv dat de hele omgeving in het licht moet baden (goede fietslamp, sensorlamp etc). Lamp anders monteren scheelt vaak al de helft en zo is er vast nog meer. Mensen hebben geen weet....
- Misschien wat meer verlichting in de buitengebieden.
- Ga eens 's avonds een rondje maken door het dorp, ga dan kijken hoeveel lantaarnpalen het niet doen. Het zijn er veel.
- Nieuwe technieken zoals lichtgevende wegmarkering, gemeenschappelijke kerngerichte doelen afspreken met inwoners. Geef inwoners tools en info om zelf ook actief mee te doen met besparingen op verlichting, etc
- Houd bij het plaatsen van de armaturen rekening met de breedte van de stoepen en zorg dat de doorgang niet daardoor voor rolstoelgebruikers, scootmobielen en moeders met kinderwagens al hinderlijk obstakel gezien gaan worden.
- Zoveel mogelijk overgaan op ledverlichting.
- Nee.

- Buitengebied met sensoren werken?
- Misschien aspect verlichting. Veiligheid koppelen aan buurtpreventie, bij onheil of verdachte gebeurtenissen gaat het licht na melding bij de instanties feller branden. Combi met buurt App's??
- Bij ons voor het huis staan een boom, een eik, en een lantarenpaal vrij dicht naast elkaar. De boom stond er het eerst, de lantarenpaal is er later naast gezet. Een aantal jaren terug is de eik eens gesnoeid en ik heb er al verschillende keren melding van gemaakt dat hij weer helemaal voor de lamp gegroeid is. Zo functioneert een lantarenpaal niet optimaal. Met het vervangen van verlichting rekening houden met de beplanting en liever niet de beplanting verwijderen voor de verlichting.
- Graag regelmatig de verlichting controleren, er zijn geregeld palen stuk. De (digitale) meldingsprocedure kost veel tijd.
- In buitengebied op onveilige plekken lichtplekken plaatsen.
- Nee, eerder al beschreven.
- Probeer buitenverlichting zoveel mogelijk te beperken en waar nodig pas ledverlichting toe.
- LED is veel beter geworden en alles met LED is gewoon goed.
- Geen
- Probeer ook hier zo slim mogelijk zoveel mogelijk te bezuinigen en houd de nacht zo donker mogelijk t.b.v. de natuur.
- Als je een enquête, voorkom dan dat je verwijst naar andere site`s. Hou het zo smart mogelijk. Deze enquête is daar geen goed voorbeeld van. Doe er je voordeel mee.
- Ik ben tevreden.
- Geen.
- Mooi beleid, qua veiligheid mag er nog iets bij ons in de nieuwbouw bijkomen. En jammer dat er nog steeds de oude lantaarnpalen in de nieuwbouw staan. De nieuwbouw van Dalfsen ziet er toch iets mooier uit.
- Geen suggesties.
- Er zijn locaties die oververlicht zijn. Een goed beleid voor de hele gemeente is belang.
- Vooral op rotondes en kruispunten gewoon een paar lantarenpalen in voorraad houden. Bij ongeval sneller te vervangen.
- Nee.
- Duurzaam, zuinig waar het kan. Verlichting kan ook als kunst worden gezien. Combinatie van functioneel en creatief en innovatief kunstzinnig.
- Nee.
- Neen.
- Het licht aan als het nodig is, en anders het licht uit.
- Betrek burgers bij wijzigingen in hun wijk.
- Nee.
- Minder is beter. Te veel vervuiling. Denk innovatief en stap af van oude denkbeelden.
- Succes.
- Alles al aangegeven in deze enquête! Succes!
- Nee alles is prima hier!
- Vraag en betrek de inwoners, maar maak er geen duur circus van, veiligheid voorop!! Besparing is goed, maar onnodige en overdreven inzet van ambtenaren over dit soort discussies beïnvloeden de voorgenomen besparingen.
- Parken e.d. zijn niet verlicht in Nieuwleusen. Dat vind ik jammer. Waarom niet gewoon bij die voetpaden ook verlichting?
- Blijf dynamisch en dus niet hangen in hoe het altijd ging maar durf lef te hebben. De gemeente mag best sterker optreden wat duurzaamheid betreft.

Bijlage C: Vervolanalyse (leeftijd, binnen/buiten kom, kern)

Zijn er significante verschillen tussen de verschillende leeftijdscategorieën?

De respondenten zijn verdeeld in vier leeftijdscategorieën. In de tabel hieronder is het percentage per categorie weergegeven en tevens het aantal personen.

Leeftijdscategorie	%	aantal personen
Jonger dan 20 jaar	1%	3
20 – 40 jaar	16%	38
40 – 60 jaar	46%	112
60 jaar en ouder	37%	91
	100%	244

Met name de antwoorden van de categorie jonger dan 20 jaar wijken bij meerdere vragen af van het gemiddelde. Omdat tot deze categorie slechts 3 mensen behoren, zijn deze antwoorden niet representatief. Dit geldt eens te meer daar van deze 3 respondenten er maar 1 alle vragen heeft beantwoord (1 respondent heeft geantwoord t/m vraag tien, 1 t/m vraag 13). Bij het vergelijken van de antwoorden op leeftijd is daarom geen rekening gehouden met de categorie jonger dan 20 jaar.

Bij 4 (sub)vragen zijn er duidelijke verschillen tussen de drie resterende categorie. Het meest significant zijn deze bij vraag 10 en vraag 11.

Vraag 10 – Alleen veelgebruikte fietspaden (binnen de bebouwde kom) verlichten

Bij de categorie 20-40 jaar is 50% het eens met het beleid om alleen veelgebruikte fietspaden te verlichten, een bijna even groot percentage is het hiermee oneens. Bij de groep 41-60 jaar en 60+ is een aanmerkelijk groter deel het eens met het beleid. Bij de categorie 60+ is dit zelfs 83%.

Leeftijdscategorie	Eens	Oneens
20 – 40 jaar	50%	47%
40 – 60 jaar	73%	21%
60 jaar en ouder	83%	13%

Vraag 11 - Dimbare verlichting in het centrum

Bij de vraag inzake dimbare verlichting in het centrum wijkt het antwoord van de categorie 60+ duidelijk af. Het percentage dat voor is, is 21% lager dan bij de andere leeftijdscategorieën.

Leeftijdscategorie	Eens	Oneens
20 – 40 jaar	79%	18%
40 – 60 jaar	79%	19%
60 jaar en ouder	58%	36%

Vraag 13 - Buiten bebouwde kom fietspaden onverlicht

Bij het niet verlichten van fietspaden buiten de bebouwde kom wijkt het antwoord van de leeftijdscategorie 20-40 jaar af. 25% van deze groep is het eens met dit beleid, tegenover 36% bij de overige leeftijdscategorieën.

Leeftijdscategorie	Eens	Oneens
20 – 40 jaar	25%	67%
40 – 60 jaar	36%	56%
60 jaar en ouder	36%	53%

Vraag 15 – Informeren van eigenaren van buitenverlichting over Bewust Verlichten

Bij de leeftijdscategorie 60+ is meer steun voor het streng optreden bij storend licht, namelijk 36%. Bij de overige leeftijdscategorieën is dit respectievelijk 28% en 20%. Hier zijn meer mensen voor vrijwillige maatregelen, namelijk 63%.

Leeftijdscategorie	Vrijwillige maatregelen	Streng optreden bij storend licht	Bezighouden met eigen licht
20 – 40 jaar	63%	28%	9%
40 – 60 jaar	63%	20%	10%
60 jaar en ouder	53%	36%	4%

Conclusie

Bij het overgrote deel van de vragen zijn er geen significante verschillen tussen de verschillende leeftijdscategorieën. Bij de vragen waar wel een significant verschil is, zijn geen eenduidige conclusies te trekken. Het is bijvoorbeeld niet zo dat de categorie 60+ in het algemeen meer of minder verlichting wil dan de andere leeftijdscategorieën. Het verschilt per vraag.

De twee duidelijkste verschillen die daarbij naar voren komen zijn dat er binnen de leeftijdscategorie 60+ meer draagvlak is voor het alleen verlichten van veelgebruikte fietspaden binnen de bebouwde kom en minder draagvlak is voor dimmen in het centrum dan bij de andere leeftijdscategorieën.

Zijn er significante verschillen tussen bewoners binnen versus buiten de bebouwde kom?

In de tabel hieronder is aangegeven hoeveel responderen er buiten de bebouwde kom wonen. De respondenten binnen de bebouwde kom wonen in 5 verschillende kernen. De antwoorden per kern vertonen soms significante verschillen. Hier wordt in het volgende hoofdstuk nader op ingegaan. Dit hoofdstuk richt zich op de verschillen in antwoorden tussen de respondenten buiten de bebouwde kom en binnen de 5 kernen.

Buiten/binnen de bebouwde kom	%	aantal personen
Woont buiten de bebouwde kom	31%	75
Woont in 1 van de 5 kernen	69%	169
	100%	244

De leeftjidsverdeling van de respondenten buiten de bebouwde kom wijkt af ten opzichte van de gemiddelde leeftjidsindeling van alle 244 respondenten. Buiten de bebouwde kom is de categorie 40-60 jaar groter en de categorie 60+ kleiner.

Leeftijdscategorie	Buiten beb. Kom (75 respondenten)	Gemiddeld allen (244 respondenten)
Jonger dan 20 jaar	0%	1%
20 – 40 jaar	12%	16%
40 – 60 jaar	59%	46%
60 jaar en ouder	29%	37%
	100%	100%

Vraag 6 en 7 – tevredenheid over verlichting in eigen woonstraat

Bij het onderdeel Zicht op de stoep heeft van de respondenten van buiten de bebouwde kom een opvallend hoog percentage weet niet/geen antwoord ingevuld, namelijk 53%. Een verklaring hiervoor kan zijn dat er in de betreffende straat geen stoep is. Voor wat betreft de overige onderdelen wijken de antwoorden niet significant af van de antwoorden van de bewoners binnen de bebouwde kom.

Wat betreft de toelichtingen die gegeven zijn door respondenten buiten de bebouwde kom:

- een veelgemaakte opmerking is dat er geen verlichting is in de eigen straat
- sommigen vinden dat er te weinig licht is
- 1 persoon merkt op dat op kruisingen het licht niet altijd tijdig vervangen wordt en dat dit storend is

Bij vraag 7 (wat wil je veranderen bij vervanging van de huidige verlichting) zijn de antwoorden van de respondenten van buiten de bebouwde kom niet significant anders.

Vraag 11 – dimmen

De steun voor het plaatsen van dimbare verlichting is het grootst onder de respondenten van buiten de bebouwde kom (bij drie van de vier typen wegen). Een mogelijke verklaring hiervoor is dat de respondenten van buiten de bebouwde kom meer gewend zijn aan minder licht.

Dimbare verlichting bij:	mee eens, buiten bebouwde kom	mee eens, in de vijf kernen
Doorgaande wegen	71%	42 tot 67%
Woonwijken	86%	63 tot 80%
Bedrijventerreinen	77%	53 tot 100%
Centrum	85%	50 tot 80%

Vraag 13 – beleidskeuzes voor buiten de bebouwde kom

Als het gaat om de keuzes voor de verlichting buiten de bebouwde kom is het draagvlak bij de eerste 2 onderdelen juist het kleinst bij de respondenten van buiten de bebouwde kom.

Beleidskeuzes:	mee eens, buiten bebouwde kom	mee eens, in de vijf kernen
Wegverloop markeren met belijning, borden, etc	71%	83 tot 100%
Alleen verlichting i.h.k.v. verkeersveiligheid	62%	82 tot 100%

Bij het derde onderdeel, de beleidskeuze 'Buiten bebouwde kom fietspaden onverlicht', is het draagvlak daarentegen juist het grootst (of, juister geformuleerd, de weerstand het kleinst) bij de respondenten van buiten de bebouwde kom.

Beleidskeuze:	mee eens, buiten bebouwde kom	mee eens, in de vijf kernen
Fietspaden onverlicht buiten de bebouwde kom	38%	gemiddeld 32%*

* In Hoonhorst zijn 3 van de 5 respondenten eens, dit geeft - omdat er maar 5 respondenten zijn - een score van 60%. In de overige 4 kernen is het percentage 'eens' 21 tot 37%.

Bij vraag 13 zijn 22 opmerkingen geplaatst door respondenten buiten de bebouwde kom en 25 opmerkingen door mensen vanuit de kernen. De opmerkingen zijn vergelijkbaar.

Conclusie

De antwoorden van de respondenten buiten de bebouwde kernen en binnen de bebouwde kom vertonen weinig significante verschillen. Het belangrijkste verschil is dat de respondenten van buiten de bebouwde kom positiever zijn over dimmen (veelal binnen de bebouwde kom) en het niet verlichten van fietspaden (buiten de bebouwde kom) en minder positief zijn over de eerste twee beleidskeuzes ten aanzien van de verlichten buiten de bebouwde kom.

Zijn er significante verschillen tussen bewoners van de woonkernen?

Onderstaande tabel toont het aantal reacties per woonkern.

Woonkern	%	aantal personen
Nieuwleusen	19%	46
Dalfsen	37%	89
Oudleusen	2%	6
Lemelerveld	9%	23
Hoonhorst	2%	5
Buiten bebouwde kom	31%	75
	100%	244

Bij een groot aantal vragen wijken de antwoorden van Oudleusen en Hoonhorst af van de overige kernen en de respondenten van buiten de bebouwde kom. Vanwege het zeer gering aantal respondenten uit deze kernen zijn deze antwoorden zeker niet representatief (bijvoorbeeld: als 3 mensen in Hoonhorst iets vinden, vormt dat 60% van het antwoord). Daarom zijn deze afwijkingen niet meegenomen in de analyse.

De leeftijdsopbouw van de respondenten wisselt sterk per kern. In Dalfsen is 56% 60+, buiten de bebouwde kom en bij Nieuwleusen is de leeftijdscategorie 40-60 jaar dominant met circa 60%.

Vraag 6 en 7 – tevredenheid over verlichting in eigen woonstraat

De tevredenheid van de respondenten per kern is verschillend per onderdeel. Omdat deze informatie voor de gemeente relevant kan zijn, worden hieronder de percentages van tevredenheid weergegeven. Opvallend verschil is met name dat de tevredenheid over het zicht op de weg 89% is in Dalfsen en 55% in Lemelerveld.

Woonkern	zicht stoep	zicht weg	kleur licht	spreiding	felheid
Nieuwleusen	75%	75%	68%	73%	58%
Dalfsen	69%	89%	76%	63%	65%
Oudleusen	50%	67%	83%	67%	83%
Lemelerveld	53%	55%	53%	40%	75%
Hoonhorst	60%	60%	60%	40%	58%

Op de vraag hoe men de verlichting zou veranderen (op moment van vervanging) zijn de antwoorden eveneens verschillend. Daarbij worden in onderstaande tabel ook de antwoorden van buiten de bebouwde kom gegeven. In alle kernen zijn de meningen sterk verdeeld, maar de accenten zijn anders. In Dalfsen wil bijvoorbeeld 44% geen verandering, 38% minder licht (hele nacht of tussen 23-6 uur) en 17% meer licht (hele nacht of tussen 23-6 uur). In Lemelerveld wil 30% geen verandering, 25% minder licht en 45% meer licht.

Woonkern	geen verandering	minder licht	minder licht 23-6 uur	meer licht	meer licht 23-6 uur
Nieuwleusen	49%	5%	20%	7%	20%
Dalfsen	44%	6%	32%	11%	6%
Oudleusen	50%	0%	17%	33%	0%
Lemelerveld	30%	10%	15%	30%	15%
Hoonhorst	60%	20%	0%	20%	0%
Buiten b.kom	51%	4%	16%	23%	6%

Vraag 11 – dimmen

Bij de vraag over het plaatsen van dimbare verlichting is het algemene beeld: circa 2/3 van de respondenten is het hiermee eens, circa 1/3 van de respondenten is het hiermee oneens. Bij Lemelerveld is de score significant anders, daar waar het gaat om de doorgaande wegen en de bedrijventerreinen. Hier is een aanmerkelijk groter deel van de respondenten het oneens met dimmen. Bij doorgaande wegen: 42% eens, 53% oneens. Bij bedrijventerrein: 53% eens, 47% oneens. De toelichtingen van de respondenten uit Lemelerveld geven geen antwoord op de vraag waardoor dit verschil veroorzaakt wordt.

Vraag 12 – aanlichten van monumenten, kunstwerken, en dergelijke

Bij de vraag over de aanlichting zijn in deze vervolganalyse de antwoorden van de drie grootste kernen, waar aanlichten het meest aan de orde is, met elkaar vergeleken. Het antwoord van Lemelerveld wijkt daarbij af van dit van Nieuwleusen en Dalfsen. In Lemelerveld zijn significant minder respondenten die de aanlichting de hele nacht willen laten branden, en meer die de aanlichting om 23.00 uur willen uitschakelen.

Woonkern	aan, hele nacht	aan, 23 uur uit	aan, 1.00 uur uit	bijzondere gelegenheden	helemaal weg
Nieuwleusen	20	33	30	10	7
Dalfsen	19	29	32	20	0
Lemelerveld	5	53	26	11	5

Conclusie

Er zijn significante verschillen tussen de verschillende kernen. Vanwege het gering aantal respondenten uit Oudleusen en Hoonhorst is daarbij vooral gekeken naar Nieuwleusen, Dalfsen en Lemelerveld. Hierbij valt op dat de antwoorden uit Lemelerveld in meerdere opzichten duidelijk afwijken. De respondenten uit deze kern zijn minder tevreden over de verlichting (zicht op stoep, zicht op straat, kleur licht, spreiding), kiezen vaker voor meer licht, zijn het minder eens met de plaatsing van dimbare verlichting en kiezen vaker voor het 's nachts uitschakelen van de aanlichting van monumenten en andere bezienswaardigheden.

Wie zijn de mensen die in vraag 7 aangeven meer licht te willen?

Bij vraag 7 hebben 57 respondenten aangegeven meer licht te willen. Het gaat daarbij om:

- meer licht van zonsondergang tot zonsopkomst (37 personen)
- meer licht tussen 23.00 en 6.00 uur (20 personen)

De contactgegevens van deze respondenten zijn, tenzij zij hebben aangegeven anoniem te willen blijven, opgenomen in de Bijlage Adresgegevens Respondenten enquête Dalfsen.

Leeftijd

De leeftijd van de respondenten vertoont een lichte afwijking ten opzichte van het totaal van de 244 respondenten. De groep van 60 jaar en ouder is er iets sterker in vertegenwoordigd. Dit verschil is echter niet groot.

Tabel: leeftijdsopbouw

Leeftijdscategorie	Wil meer licht (57)	alle 244
Jonger dan 20 jaar	0%	1%
20 – 40 jaar	17%	16%
40 – 60 jaar	39%	46%
60 jaar en ouder	44%	37%
	100%	100%

Binnen de bebouwde kom of buiten de bebouwde kom

De verdeling binnen/buiten de bebouwde kom toont eveneens een kleine afwijking. Van de groep die meer licht wil, wonen relatief gezien iets meer mensen die buiten de bebouwde kom. Het verschil is echter erg klein.

Tabel: woonlocatie binnen/buiten kom

Buiten/binnen de bebouwde kom	alle 244	Wil meer licht (57)
Woont buiten de bebouwde kom	31%	35%
Woont in 1 van de 5 kernen	69%	65%
	100%	100%

Van de 57 respondenten die meer licht willen, wonen er dus 20 buiten de bebouwde kom en 37 binnen de bebouwde kom. Als we die laatste categorie nader bekijken, zien we een verschil per kern. Van de respondenten die meer licht willen komen er relatief weinig uit Dalfsen en relatief veel uit Lemelerveld. Dit komt overeen met de eerder getrokken conclusie, dat er is Lemelerveld in verhouding meer mensen zijn die meer licht willen en die ontevreden zijn over de verlichting.

Tabel: respondenten uit woonkern

Woonkern	alle (169)	Wil meer licht (37)
Nieuwleusen	19%	19%
Dalfsen	37%	25%
Oudleusen	2%	3%
Lemelerveld	9%	16%
Hoonhorst	2%	2%
% respondenten dat in kern woont	69%	65%

Link met overige vragen

De overige vragen worden niet significant anders beantwoord door de respondenten die bij vraag 7 aangeven dat ze meer licht willen. Ook van deze 57 personen vindt het overgrote deel dat de aanlichting van gebouwen 's nachts uitgeschakeld mag worden (vraag 12). De scores komen overeen met die van de totale groep van 244 respondenten. Hetzelfde geldt voor de andere vragen. Soms is er een klein verschil. Zo is van de 244 respondenten 59% voor bewustmaking en vrijwillige maatregelen, terwijl 28% vindt dat de gemeente sterk mag optreden bij storend licht (vraag 15). Bij de 57 respondenten die meer licht willen is 62% voor bewustmaking en vrijwillige maatregelen, en kiest 19% voor streng optreden.

Bijlage D: Verslag gespreksavond maatschappelijke partners

Gespreksavond Beleidsplan Licht in de Openbare Ruimte Maatschappelijke organisaties en raadsleden 2 februari 2016

Op de informatie/gespreksavond waren de volgende personen aanwezig:

Organisatie	Naam
Plaatselijk belang Hessum	D. Waterham
Plaatselijk belang Hessum	L. Verbeek
Plaatselijk belang Oudleusen	P. Roosma
Plaatselijk belang Ankum	D. Lindeboom
Plaatselijk belang Lemelerveld	E. Jansen Holleboom
Plaatselijk belang Nieuwleusen	G. Schoonhoven
Plaatselijk belang Nieuwleusen	H. Brasjen
Ondernemersvereniging Lemelerveld	M. van der Most
IKN Nieuwleusen	J.W. Wilderboer
LTO Dalfsen	J. Jansen Holleboom
Veilig Verkeer Nederland, afd. Dalfsen	J. Wienen
Veilig Verkeer Nederland, afd. Dalfsen	T. Mulder
BTB Dalfsen (werkgroep Platform Gehandicapten)	F. van Rijswijk- Loot
Vrienden van Dalfsen	B. Uittenboogaard
PCOB	A. van Dommelen- van Wijngaarden
Nieuwleusen Synergie	T. van der Horn
Duurzaam Hoonhorst	A. Kingma
Raadsfractie Gemeentebelangen	E. Hof
Raadsfractie Gemeentebelangen	G. Jutten
Raadsfractie CDA	R. Kouwen
Raadsfractie Gemeentebelangen	J. Ramaker
Raadsfractie ChristenUnie	A. Nijburg
Raadsfractie D66	H. de Graaf
Raadsfractie D66	J. Rooijackers (later)
Licht en Donker Advies	J. Vlasblom
Licht en Donker Advies	D. de Kok
Gemeente Dalfsen, wethouder	K. Agricola
Gemeente Dalfsen, ambtelijk	H. Nijkamp
Gemeente Dalfsen, ambtelijk	M. Borkent

Agenda:

- Opening door Wethouder Agricola
- Presentatie met nachtfoto's van Licht en Donker Advies
 - Beleid voor openbare verlichting én visie op overige lichtbronnen
 - Product, proces en draagvlak
 - Wat is bewust verlichten
 - Voorgenomen beleidskeuzes Openbare Verlichting
 - Visie op verlichting van andere eigenaren
- Concept beeldend beleidsplan www.dalfsen.verlichtinginbeeld.nl
- Enquête geopend voor inwoners en bedrijven van 3 tot 24 februari 2016

De volgende opmerkingen zijn gemaakt door de aanwezigen en besproken met inbreng van de gemeente en Licht en Donker Advies (LDA):

- Buitengebied: wel of geen fietspad verlichten, hoe loopt het pad, soms onduidelijk omdat fietsverlichting geen zicht ver vooruit geeft, is soms best gevaarlijk.

- Haersolteweg is bij uitzondering verlicht buiten de kom omdat het de weg naar de sportvelden is en er mensen lopen van/naar de camping. Het is een gevaarlijke weg, veel jeugd, daarom wel verlichten.
- Foto's De Vesting Dalfsen: opmerking dat oranje licht veel gelijkmatiger is. 'Kleuren hoef je 's nachts toch niet te zien, kan overdag wel...'. Reactie vanuit LDA is dat oranje licht inderdaad strooilicht is wat een goede gelijkmatigheid geeft, maar weinig zicht en contrasten.
- Voetpad Westerbouwlanden, wisselende reacties, meesten willen wel verlichting. Is het wel of geen sociale veiligheid. Zou een sensor een goede oplossing zijn of is knipperende verlichting storend voor naastgelegen huizen?
- Inbraak bij achterpaden, misschien valt dan een sensor juist wel op als die dan aangaat. Een lamp is handig als je even je fiets achterom wilt zetten.
- Sommige verlichtingsmasten in gemeente zijn te hoog, lamp zit dan tussen de bomen en verlichting bereikt de grond niet (bijvoorbeeld tussen voetbalvelden Nieuwleusen). Lager plaatsen of beter snoeien?
- Parkeerplaatsen, wisselende meningen. Als niemand parkeert, dan niet verlichten. Of 1 mast aanlaten waar je evt. de auto onder kunt zetten.
- Suggestie voor subsidie bij verandering van verkeerde verlichting, bijv. de aanlichting van een kerk (bv. Brugkerk Lemelerveld).
- Vraag of bedrijven wel moeten aanlichten, vooral winkels. Is het een verzekeringskwestie? Verlichting voor de veiligheid kan aanblijven.
- LTO geeft aan dat meeste agrariërs 's nachts de verlichting uitschakelen en alleen een waaklicht aanhouden. Men haalt ook het voorbeeld van LTO Salland (pilots in Raalte) aan en de opgestelde beleidsregels in Groningen/Friesland.
- In hoeverre blijft het beleid bij een visie, gaat de gemeente ook werkelijk in gesprek met bedrijven en burgers als zij vindt dat bepaalde verlichting uit moet? De gemeente geeft aan dat zij inderdaad in gesprek zal gaan met koepelorganisaties en waar nodig met individuele lichtbroneigenaren als daar veel winst te behalen is qua energiebesparing en lichthinder.